

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Bc. Václav Krudenc

**Náhrada újmy způsobené očkováním
v době pandemie**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10. 1. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 163 170 znaků včetně mezer.

Václav Krudenc

V Praze dne 10. ledna 2022

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. JUDr. Petru Šustkovi, Ph.D. za to, že byl mým mentorem, za inspirativní podněty, konzultace a cenné rady při psaní této práce. Zároveň bych touto cestou rád poděkoval všem zdravotníkům, studentům a dobrovolníkům, kteří v této těžké době pomáhají v nemocnicích v boji proti pandemii.

Obsah

Úvod	1
1. Odpovědnost za újmu způsobenou vakcinací dle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.....	6
1.1. Předpoklady vzniku odpovědnosti dle § 421a při poskytování zdravotních služeb.....	7
1.2. Zhodnocení právní úpravy	15
2. Škoda způsobená věcí dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník	21
2.1. Předpoklady vzniku odpovědnosti dle ust. § 2936 při poskytování zdravotních služeb	22
2.2. Předpoklady vzniku odpovědnosti dle ust. § 2937 při poskytování zdravotních služeb	26
2.3. Zhodnocení právní úpravy	29
2.4. Judikatura k právní úpravě.....	31
3. Zákon o odškodnění újmy způsobené povinným očkováním	35
3.1. Geneze právní úpravy	35
3.2. Důvodová zpráva	37
3.3. Právní úprava	38
3.4. Judikatura k právní úpravě.....	50
3.5. Statistiky týkající se podaných žádostí k odškodnění újmy.....	53
4. Pandemie Covid-19.....	56
4.1. Očkování proti onemocnění Covid-19.....	57
4.2. Odškodnění újmy způsobené očkováním proti onemocnění Covid-19.....	59
4.3. Statistiky týkající se podaných žádostí k odškodnění újmy.....	62
Závěr	64
Seznam použitých zkratk.....	68
Seznam použitých zdrojů.....	69

Příloha č. 1 – Reakce Ministerstva zdravotnictví na žádost o poskytnutí informací dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.....	75
Abstrakt	77

Úvod

Společenskou funkci vakcinace je z medicínského hlediska třeba vnímat jako dvojí. Ve vztahu k individuálnímu pacientovi a jeho soukromému zájmu hlavním cílem očkování je, aby se daný jedinec vyhnul nakažení proti konkrétnímu infekčnímu onemocnění a předešel tak případným komplikacím z onemocnění pro něj vyplývajících. Nelze však opomenout druhou funkci očkování, kterou je tvorba kolektivní imunity společnosti a tím snaha předejít celkovému šíření onemocnění napříč veřejností, čímž může v ideálním případě dojít k úplnému vymýcení dané nemoci. Druhá ze jmenovaných funkcí očkování je závislá na dostatečně vysoké proočkovanosti populace, při jejímž dosažení není patogen schopný v populaci cirkulovat a šířit se. Na provedení očkování u co možná nejširšího okruhu osob je tedy významný veřejný zájem. Dostatečnou míru proočkovanosti nelze obecně určit, jelikož se v případě jednotlivých infekčních onemocnění tato míra může lišit, a to vzhledem ke druhému faktoru důležitému pro navození kolektivní imunity, kterým je účinnost konkrétního očkování. U spalniček je pak za míru dostatečné proočkovanosti považována hranice 95 %, zatímco u záškrtu je za tuto hranici považováno 85 %¹. Vzhledem k efektivitě vakcinace a nutnosti proočkovat dostatečnou část populace za účelem vzniku kolektivní imunity, je v celé řadě zemí, včetně České republiky, zavedeno povinné pravidelné očkování.

Seznam povinných očkování stanoví v souladu se zákonem o ochraně veřejného zdraví Ministerstvo zdravotnictví, a to na základě „*hodnocení zdravotních rizik vyplývajících z přírodních, životních a pracovních podmínek a způsobu života, soudobých vědeckých poznatků, mezinárodních závazků České republiky v této oblasti a doporučení Světové zdravotnické organizace.*“² V souladu s citovaným ustanovením jsou pravidelná povinná očkování stanovena vyhláškou č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, a jsou jím očkování proti tuberkulóze, záškrtu, tetanu, dávivému kašli, invazivnímu onemocnění vyvolanému původcem *Haemophilus influenzae b*, přenosné dětské obrně, virové hepatitidě B, spalničkám, zarděnkám, příušnicím a pneumokokovým nákazám³. Kromě pravidelného očkování povinného pak nelze opomenout také očkování povinné zvláštní a očkování povinné

¹ KRÝSA, I., KRÝSOVÁ, Z. *Zákon o ochraně veřejného zdraví: Komentář*. [online]. [cit. 2021-9-28] Praha: Wolters Kluwer, 2020. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz>.

² § 46 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.

³ Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem.

při úrazech, poraněních, nehojících se ranách a před některými léčebnými výkony, které jsou však toliko povinné pouze za předpokladu naplnění zvláštních okolností. Konečně pak existuje celá řada očkování dobrovolného⁴, u kterého je zřejmý zejména individuální benefit dané vakcinace, protože není aplikace tohoto očkování státem vynucována.

Světová zdravotnická organizace odhadla, že každý rok je preventivní péčí ve formě vakcinace zachráněno až 2,5 milionů dětských životů, tento odhad byl vytvořen na základě porovnání úmrtnosti dětí, které nepodstoupily imunizační program⁵. Současně nelze opomíjet enormní přínos vakcinace spočívající v absolutním vymýcení nebo významném snížení celkové incidence určitých infekčních onemocnění. Za největší úspěch očkování ve své historii je možné považovat absolutní vymýcení pravých neštovic, kdy poslední evidovaný případ pravých neštovic byl zaznamenán v roce 1978⁶. Ačkoliv v případě jiných infekčních onemocnění nedošlo k absolutní eradikaci, v zemích západní Evropy je díky vysoké proočkovanosti incidence rovna téměř nule. Nutno podotknout, že tento stav nelze považovat za stálý, jelikož v případě snížení proočkovanosti populace jsou z minulosti známy případy znovu rozšíření onemocnění. Za příklad může posloužit německá spalničková epidemie z roku 2009, při které bylo nakaženo přes 1200 dětí⁷. Právě z těchto důvodů přetrvává snaha rozvinutých zemí udržet vysokou proočkovanost, jelikož by v případě poklesu mohlo dojít k opětovnému rozšíření některých nemocí, které jsou považovány za dávno vymýčené. Přínos vakcinace je tedy nesporný a očkování má ve společnosti nezastupitelnou roli.

Nehledě na zařazení očkování do kategorie vakcinace povinné nebo dobrovolné pak nelze absolutně předejít veškerým negativním vedlejším účinkům, které se mohou u očkovaného jedince objevit a způsobit mu tak újmu. Vzhledem ke svému nezastupitelnému postavení lze však akceptovat v ojedinělých případech určité vedlejší účinky v důsledku

⁴ Srov. např. očkování proti chřipce nebo klíšťové encefalitidě.

⁵ WHO, UNICEF, World Bank. *State of the world's vaccines and immunization*. [online]. 2009 [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44169/9789241563864_eng.pdf?sequence=1.

⁶ PRYMULA, R., BENCKO, V. Očkování a jeho role v prevenci infekčních nemocí. Odmítání očkování – vážný problém veřejného zdravotnictví. *Praktický lékař* [online]. Praha: ČLS JEP. 6/2014 [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/prakticky-lekar/2014-6/ockovani-a-jeho-role-v-prevenci-infekcnich-nemoci-odmitani-ockovani-vazny-problem-verejneho-zdravotnictvi-50773>.

⁷ CHLÍBEK, R. *Proč se nechat očkovat*. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2013 [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/proc-se-nechat-ockovat/>.

vakcinace, které způsobí očkovanému újmu. Jako zásadní se v této problematice jeví otázka, kdo by měl nést za tuto újmu odpovědnost. V případě očkování povinného aplikaci provádí praktický lékař pro děti a dorost, u očkování jiných pak také jiný poskytovatel zdravotních služeb. Je však správné, aby odpovědnost za případnou újmu v důsledku aplikace očkování nesl tento poskytovatel, a to i za předpokladu, že postupoval zcela *lege artis*? Ve světle zásady solidarity zdravých s nemocnými se i v čistě neprávni úvaze jeví jako spravedlivé, aby tato újma byla rozprostřena v rámci celé společnosti a jednotlivci tuto újmu nemuseli nést sami. Měl by to být tedy stát, kdo odpovědnost za újmu ponese a vztahuje se případná újma i na dobrovolné očkování, kde není veřejný zájem tak výrazný? Zákonná úprava odpovídala na nastíněné otázky v různých dobách odlišně, zejména pak nelze přehlédnout zásadní rozdíly mezi úpravou v době starého občanského zákoníku a občanského zákoníku nového.

Světová zdravotnická organizace v roce 2011 ve svém bulletinu uvedla studii autorů Clare Looker a Heath Kelly s názvem *No-fault compensation following adverse events attributed to vaccination: a review of international programmes*⁸, která shrnuje odškodnění újmy v důsledku očkování v mezinárodních programech. Dle autorů si mnoho zemí uvědomilo obtížnost prokázání případného nedbalostního zavinění poskytovatele zdravotních služeb a přijalo úpravu, na jejímž základě nese újmu společnost jako celek, tedy stát. Výstup z uvedené studie lze sumarizovat tak, že celosvětově bylo ke dni studie identifikováno celkem 19 zemí s kompenzačním programem újmy způsobené očkováním. Česká republika mezi uvedenými státy nefigurovala.

Diskuse ohledně institutu povinného očkování a s ním souvisejícího odškodnění případné újmy nabyla nové intenzity společně se vznikem pandemie onemocnění Covid-19. Jedním z nástrojů v boji proti šíření onemocnění je i očkování proti tomuto typu koronaviru. V souvislosti s onemocněním Covid-19 jsou vakcinace, motivace k jejímu podstoupení ze strany státu, opatření související s očkováním a úvahy o zavedení očkování proti onemocnění Covid-19 jako očkování povinného vystavovány velké kritice. V důsledku diskusí došlo k významné polarizaci společnosti, kde na jedné straně stojí podporovatelé očkování proti

⁸ LOOKER, C., KELLY, H. No-fault compensation following adverse events attributed to vaccination: a review of international programmes. *Bulletin of the World Health Organization*, [online]. Geneva: World Health Organization. 2011 [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.10.081901>.

onemocnění Covid-19 a na straně druhé pak tzv. antivaxeři. V této otázce nelze opomíjet ani problematiku odškodnění újmy v důsledku očkování proti onemocnění Covid-19. Ačkoliv se jedná o vakcinaci dobrovolnou, s výjimkami stanovenými vyhláškou o očkování proti infekčním onemocněním, nelze opomenout veliký zájem společnosti na co nejvyšší možné proočkovanosti, pročež se stát snaží různými opatřeními přimět občany k podstoupení vakcinace. Úvahy o tom, zda s ohledem na veřejný zájem má stát nést případnou odpovědnost za újmu, jsou toliko na místě a jednotlivé státy se s nimi musí vypořádat.

Cílem této práce je zaměřit se komplexně na problematiku odškodnění újmy způsobené očkováním, a to s rozlišením očkování povinného a dobrovolného, za vyčlenění specificky postaveného očkování proti onemocnění Covid-19. Vzhledem k výrazným změnám, kterými prošel právní řád v této oblasti, považuje autor práce pro zajištění komplexního pohledu za nezbytné popsat podobu právní úpravy nejen současnou, ale také úpravu před pandemií, před přijetím speciálního zákona o odškodnění újmy způsobené povinným očkováním i úpravu před přijetím nového občanského zákoníku. V souladu s výše nastíněným je cílem práce popsat a porovnat právní úpravu odškodnění újmy způsobené očkováním v době od roku 1964 až do současnosti, a to zejména z pohledu rozložení odpovědnosti mezi poskytovatele zdravotních služeb a stát. Zájmem autora není ani tolik popsat rozsah a způsob náhrady újmy, jako spíše zaměřit se na otázky vzniku odpovědnosti k náhradě újmy a zda odpovědným je poskytovatel zdravotních služeb nebo sám stát. Současně je třeba zaměřit se na zákonem stanovené předpoklady vzniku této odpovědnosti, aby se poškozený mohl v konkrétním případě náhrady s úspěchem domáhat. V neposlední řadě je pak záměrem práce shrnout taktéž významnou judikaturu vztahující se k nastíněným otázkám, a to zejména ve smyslu judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu.

V souladu s výše uvedeným je pak cílem zachovat následující rozložení práce. V první kapitole se bude práce zabývat odpovědností za újmu způsobenou vakcinací dle zákona č. 40/1964 Sb., na kterou naváže kapitola druhá, zabývající se toutéž otázkou v době účinnosti zákona č. 89/2012 Sb. Ve třetí kapitole se práce zaměří na problematiku výhradně povinného očkování, a to ve světle přijetí zákona č. 116/2020 Sb., který upravuje odpovědnost za újmu v důsledku povinného očkování. Na závěr práce se v kapitole čtvrté autor práce hodlá zaměřit na pandemii onemocnění Covid-19 a očkování proti této nemoci, zejména pak s přihlédnutím právě k odpovědnosti za újmu v důsledku tohoto typu očkování.

Vzhledem k vymezenému záměru práce pak hlavní metodou bude zejména metoda deskriptivní, prostřednictvím které autor komplexně a detailně rozebere dílčí témata v oblasti práce a následně dojde k jejich porovnání prostřednictvím metody komparativní. Jak uvádí Viktor Knapp, za využití komparativní metody „[n]estačí ovšem znát právní předpisy danou látku upravující, je třeba znát i jejich souvislosti právní a sociální, důvody toho, že jsou takové, jaké jsou, znát i, možno-li, jak ve své zemi působí atd.⁹“ Z tohoto důvodu je cílem práce se zaměřit i na pozadí vzniku jednotlivých právních předpisů, včetně jejich geneze a předložených důvodových zpráv. Na tomto místě je třeba uvést, že cílem je toliko komparace jednotlivých právních předpisů v rámci České, resp. Československé republiky, nikoliv komparace mezinárodní. V neposlední řadě součástí záměru je také analýza jednotlivých právních předpisů směřující k zodpovězení otázky, zda jednotlivé dobové etapy byly spravedlivé, resp. který z uvedených právních předpisů má k naplnění zásady spravedlnosti nejbliže.

⁹ KNAPP, V. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996, s. 31.

1. Odpovědnost za újmu způsobenou vakcinací dle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Je-li posuzována povinnost k náhradě škody na zdraví způsobené v důsledku aplikace očkování, ke které došlo v době účinnosti zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, je nutné na tuto problematiku nahlížet jako na odpovědnost za škodu způsobenou užitou věcí ve smyslu ust. § 421a, resp. ust. § 238 starého občanského zákoníku ve znění do konce roku 1991. Předmětné ustanovení bylo v důsledku novelizačního zákona č. 509/1991 Sb. s účinností od 1. 1. 1992, který reagoval na změnu politického režimu, přesunuto z ust. § 238 občanského zákoníku do části šesté nazvané *odpovědnost za škodu a za bezdůvodné obohacení*¹⁰. Dle citovaného ustanovení „Každý odpovídá i za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito“¹¹. Nad rámec pouhého přesunutí předmětného ustanovení do části věnované odpovědnosti za škodu doplnil zákonodárce druhý odstavce ve znění „Odpovědnost podle odstavce 1 se vztahuje i na poskytování zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb“¹², jímž vyvracel některými odborníky prosazovaný názor, že se předmětné ustanovení nevztahuje na poskytování zdravotních služeb¹³. V tomto světle se vyjadřoval již v roce 1970 např. Jaromír Štěpán¹⁴, který uváděl, že dle skupiny autorů nelze úpravu ust. § 238 na poskytování zdravotních služeb aplikovat, a to zejména z toho důvodu, že během poskytování nevzniká občanskoprávní vztah. I přes některé tendence vyloučení poskytování zdravotních služeb z aplikace ust. § 238 občanského zákoníku z roku 1964 Nejvyšší soud stabilně rozhodoval v této otázce způsobem, že se ustanovení na státní poskytovatele zdravotních služeb aplikuje. Dle Štěpána byl výše popsán výklad přijat na základě konsenzu Ministerstva zdravotnictví ČSR, Ministerstva spravedlnosti ČSR, Nejvyššího soudu, Generální prokuratury a státní arbitráže¹⁵. Zákonodárce tak doplněním druhého odstavce pouze navázal na ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu v této problematice, dle které zdravotnické zařízení odpovídalo za škodu způsobenou okolnostmi mající původ v povaze použitého přístroje, nástroje, léku

¹⁰ Čl. 1 bod 76 novelizačního zákona č. 509/1991 Sb.

¹¹ § 421a odst. 1 OZ 1964

¹² Tamtéž, odst. 2

¹³ ELIÁŠ, K. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008, s. 822.

¹⁴ ŠTĚPÁN, J. *Právní odpovědnost ve zdravotnictví*. 2. zcela přepr. vyd. Praha: Avicenum, 1970, s.87.

¹⁵ Tamtéž.

nebo jiné použité věci při poskytování zdravotních služeb¹⁶. V tomto novelizovaném znění vydrželo ustanovení beze změny až do derogace starého občanského zákoníku občanským zákoníkem novým a po celou dobu bylo využíváno při poskytování zdravotních služeb jako *lex specialis* k obecné odpovědnosti za *non lege artis* postup.

1.1. Předpoklady vzniku odpovědnosti dle § 421a při poskytování zdravotních služeb

Úprava odpovědnosti za škodu způsobenou užitou věcí byla jednou ze zvláštních skutkových podstat stanovených občanským zákoníkem. Zákonodárce v případě škody vyplývající z povahy věci zvolil úpravu objektivní odpovědnosti a k naplnění skutkové podstaty tak nevyžadoval zavinění na straně škůdce. Z hlediska právní teorie se dle konstrukce právní normy jednalo o tzv. kvazidelikt, který se od deliktu liší zejména tím, že se zde nevyžaduje protiprávní jednání. Z tohoto důvodu lze hovořit o tzv. přísné odpovědnosti založené na objektivním principu¹⁷. Z povahy ustanovení implikuje, že se jednalo o odpovědnost za nebezpečí, které vyplývá z užití věci, přičemž tuto odpovědnost nese ten, kdo při plnění závazku věc užije. Takto již přísné pojetí odpovědnosti v případě vzniku škody pak zákonodárce vymezil pro škůdce ještě přísněji, když nestanovil žádný liberační důvod, prostřednictvím kterého by se škůdce mohl zprostit odpovědnosti. Že se nejednalo o pouhé opomenutí, ale o záměr zákonodárce, pak vyplývá z druhé věty ust. § 421a odst. 1 starého občanského zákoníku, dle které se škůdce „[t]éto odpovědnosti nemůže zprostit¹⁸“. V důsledku výše popsaného, jestliže ke škodě došlo i přes skutečnost, že škůdce vynaložil veškerou odbornou péči, byl i přesto povinen tuto škodu nahradit¹⁹.

Předpoklady vzniku odpovědnosti tedy toliko byly:

- a. existence závazku;
- b. využití přístroje nebo jiné věci při plnění závazku;
- c. okolnosti, které mají svůj původ v povaze přístroje nebo jiné věci;

¹⁶ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 12. 1974, sp. zn. 1 Cz 110/74.

¹⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 460.

¹⁸ § 421a OZ 1964

¹⁹ ŠVESTKA, DVOŘÁK, *c. d.*, s. 461.

- d. vznik škody;
- e. kauzální nexus mezi iii. a iv., ve smyslu příčinné souvislosti, kdy škoda vznikla právě v důsledku využití přístroje nebo jiné věci²⁰.

Ad a)

Základním předpokladem vzniku odpovědnosti dle komentovaného ustanovení byla existence závazku mezi škůdcem a poškozeným. Závazky mohly vznikat z právních úkonů, ze způsobené škody, z bezdůvodného obohacení nebo z jiných skutečností uvedených v zákoně²¹. Zdravotní péče před rokem 2014 byla poskytována zpravidla na základě smlouvy. Ačkoliv v době účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 nebyla smlouva o péči o zdraví, tak jak ji upravuje současný občanský zákoník, výslovně pojmenovaná, dovozuje se, že i přesto byl základní vztah mezi lékařem a pacientem zpravidla vztahem smluvním²². Podstoupení dobrovolného očkování bezesporu odpovídalo právě závazku vznikajícímu na základě právního jednání. O smluvní závazek se však při poskytování zdravotní péče nejednalo výhradně. V některých konkrétních případech byly státem povoleny zásahy do integrity pacienta bez jeho souhlasu a zdravotní péče tak byla poskytována nikoliv na základě smlouvy. Mezi tyto případy mj. spadala i povinnost podrobit se povinnému očkování²³, kdy vznikal závazek mimosmluvní. Ustanovení § 421a blíže nespecifikuje, při kterých typech závazků se úprava přísné objektivní odpovědnosti aplikuje, je možné toliko dovodit, že tak může být v případě závazku smluvního i závazku mimosmluvního, jinými slovy, v případě očkování byl první předpoklad naplněn nehledě na právní titul vzniku obligace a poskytovatel nemohl v tomto směru namítat opak. Existence závazku je současně důležitá z hlediska posouzení, komu v případě škody vzniká odpovědnost k její náhradě. Nehledě na skutečnost, kdo věc či přístroj použil, odpovědnost za škodu ve smyslu ust. § 421a obč. zák. z roku 1964 vzniká tomu, kdo byl s poškozeným v závazkovém právním vztahu. V případě poskytovatele zdravotních služeb tak občanskoprávní odpovědnost vznikala toliko zdravotnickému zařízení, nikoliv jednotlivému zaměstnanci. Pracovněprávní odpovědnost daného zaměstnance však zůstává touto úpravou nenarušena²⁴.

²⁰ FIALA, J. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 693.

²¹ § 489 OZ 1964

²² DOLEŽAL, T. *Vztah lékaře a pacienta z pohledu soukromého práva*. Praha: Leges, 2012, s. 91.

²³ DOLEŽAL, T., DOLEŽAL, A. *Ochrana práv pacienta ve zdravotnictví*. Praha: Linde, 2007, s. 72-73.

²⁴ KOBLIHA, I. *Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského práva*. Praha: Leges, 2012, s. 67.

Ad b)

Druhým předpokladem vzniku odpovědnosti bylo použití věci při plnění závazku. Jestliže dlužník při plnění závazku žádnou věc nebo přístroj neužil a plnil tak pouze vlastním přičiněním, nemohla mu z povahy věci vzniknout odpovědnost dle ust. § 421a starého občanského zákoníku. Dále není možné zvláštní odpovědnost aplikovat na případy, kdy škoda vznikla pacientovi v důsledku postupu *non-lege artis*, jelikož v těchto případech poskytovateli zdravotních služeb vznikla obecná subjektivní odpovědnost dle úpravy obsažené v ust. § 420 obč. zák. 1964 bez ohledu na skutečnost, zda při postupu přístroj či jinou věc užil²⁵. Ustanovení se tak mohlo aplikovat pouze za situace, kdy dlužník k plnění závazku použil *přístroj nebo jinou věc* a přitom neporušil žádnou povinnost. Z konstrukce daného ustanovení je zřejmé, že pojem přístroj je pouze demonstrativní ukázkou, o jakou věc se bude v praxi jednat nejčastěji, nicméně ustanovení se aplikuje při použití jakékoliv věci, která nutně nemusí být přístrojem. Občanský zákoník z roku 1964 přistoupil k úzkému pojetí věci v právním slova smyslu, čímž navázal na úpravu občanského zákoníku z roku 1950. Ačkoliv samotný zákon výslovně nedefinoval pojem věc, byl tento pojem definován doktrinálně. Dle tohoto výkladu za věc lze v právním smyslu považovat pouze hmotné předměty, a to za předpokladu, že jsou ovladatelné a užitečné²⁶. Jakým způsobem musela být určitá věc použita při plnění závazku, aby byl naplněn předpoklad ust. § 421a, blíže vyložil Nejvyšší soud ČR v řadě svých rozhodnutí. Jako příklad je možné uvést rozsudek z roku 1984, který předpoklad vymezil tak, že „[t]akovými věcmi jsou např. stolní nádobí, přístroje, ale i židle, na které občan sedí, nebo stůl, na němž je prostíráno. Všechny uvedené věci mají povahu věcí použitých při poskytnutí služby.²⁷“ Zákon přitom neurčuje, že použitá věc má být ve vlastnictví škůdce, tedy škůdce může být pouhým detentorem či držitelem dané věci, věc může být použita aktivně nebo pasivně, a to jak dlužníkem, tak i samotným věřitelem původního závazku²⁸, přičemž použití věci nemusí nastat přímo při plnění závazku, ale postačí, že použití s plněním závazku souvisí²⁹. Výše popsané je možné aplikovat na poskytování zdravotních služeb tak, že pokud poskytovatel použije při

²⁵ DOLEŽAL, T. DOLEŽAL, A., *c. d.*, s. 72-73.

²⁶ RADVANOVÁ, S., KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 272

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 10. 1984, sp. zn. 1 Cz 40/84

²⁸ ELIÁŠ. *c. d.*, s. 824.

²⁹ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., ELIÁŠ, K. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1227.

poskytování jakoukoliv hmotnou věc, nese odpovědnost za následky způsobené touto věcí, přičemž se bude mj. jednat právě i o léčivé přípravky, resp. vakcíny. Tento závěr se dá doložit širokou judikaturou Nejvyššího soudu, za příklad poslouží rozhodnutí z roku 2010, ve kterém je uvedeno, že „[z]ákladem této odpovědnosti je jednání (relevantní škodná událost), které zde spočívá v použití nástroje, přístroje, podání léku, aplikaci určité látky atd., a toto jednání vyvolá u pacienta poškození jeho zdraví (škodu).“³⁰

Ad c)

Třetím předpokladem byl vznik okolností, které mají původ v povaze použité věci. V tomto ohledu bylo v každém konkrétním případě nutné posoudit, zda okolnost, která vedla ke vzniku škody, má svůj původ v povaze použité věci, tedy zda se jedná o vlastnosti a účinky, kterými se ona věc nebo přístroj projevuje. Není blíže podstatné, zda se jedná o vlastnosti a účinky, které se projevují u věci běžně a jsou tudíž předvídatelné, nebo se naopak vyskytly bezprecedentně³¹. V každém konkrétním případě je pak třeba posuzovat, jestli se vlastnosti věci skutečně projevily, ustanovení toliko nemohlo být aplikováno na případy, kdy škoda nebyla způsobena povahou předmětu, ale protiprávním jednáním, ačkoliv při něm byla věc užita³².

V oblasti poskytování zdravotních služeb byl dle soudní praxe tento předpoklad naplněn, byla-li poškozenému újma způsobena z důvodů vlastností spočívajících v ostrosti, konstrukce přístroje nebo vlastnostech materiálu, přičemž je třeba tyto situace odlišit od případů, kdy byla újma na zdraví způsobena v důsledku nesprávného použití věci. Při újmě spočívající v nesprávném užití věci se ustanovení § 421a neaplikovalo³³. Důležitým rozhodnutím v této otázce, které poukazuje na nutnost rozlišovat dvě výše nastíněné situace, je pak rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 25 Cdo 964/2014, jenž se touto otázkou zabýval již v době účinnosti nového občanského zákoníku, který na přísnou odpovědnost OZ 1964 nenavázal. Vzhledem k ust. § 3079 nového občanského zákoníku bylo nutné věc posoudit dle staré úpravy, byť si soud byl pravděpodobně vědom, že dle stávajícího zákonodárského sboru je již úprava překonaná. Okresní soud v předmětné věci dovodil

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008

³¹ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., ELIÁŠ, K. *c. d.*, s. 1226.

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2542/2003.

³³ HAVLÍČKOVÁ, B. *Kompendium judikatury / ZDR I. Odpovědnost za újmu na zdraví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 7.

povinnost žalovaného poskytovatele zdravotních služeb zaplatit mj. částku 1 000 000 Kč jako ztížení společenského uplatnění, když žalobci byla způsobena újma na zdraví v důsledku nepřiměřeného tlaku operačních háků, které žalovaná použila pro odtahování měkkých tkání, protože došlo k porušení axilárního nervu žalobkyně. Okresní soud dovedl, že komplikace způsobené háky spadají pod okolnosti vyplývající z povahy použité věci, tedy že poskytovatel odpovídá dle objektivní odpovědnost za škodu způsobenou věcí. Odvolací soud tento závěr potvrdil v rozsudku, který následně žalovaná napadla dovoláním k Nejvyššímu soudu. Nejvyšší soud potvrdil názor stěžovatelky, že způsob použití nástroje neaktivuje aplikaci ust. § 421a, *„jestliže se na výsledném škodlivém účinku neprojeví sama o sobě povaha předmětu, vyplývající z jeho charakteristických vlastností.“* Dle výše uvedeného ve věci řešené v dovolacím řízení Nejvyšší soud dovedl, že škoda neměla původ ve vlastnosti věci – tedy v tvrdosti a konstrukci operačního háku, jelikož tyto vlastnosti samy o sobě nebyly příčinou vzniku škody. Tou byl způsob použití věci. Aplikace odpovědnosti za újmu způsobenou věcí tak byla vyloučena a věc vrácena okresnímu soudu k novému rozhodnutí³⁴. V citovaném rozhodnutí je možné spatřovat určité tendence Nejvyššího soudu z posledních let, kterými se soud snaží moderovat absolutní objektivní odpovědnost, která je pro poskytovatele zdravotních služeb dle mnohých autorů neúměrně přísná, jak bude rozebráno níže.

Při poskytování zdravotních služeb bývá ne zřídka použito léčivého přípravku (mj. vakcíny). Ačkoliv všechny v České republice registrované léčivé přípravky procházejí systémem farmakovigilance, která má za cíl sledování bezpečnosti léčivých přípravků a odhalování a zamezení případných rizik pro léčené pacienty³⁵, nelze absolutně vymýtit případy, kdy dojde v důsledku vedlejších účinků k poškození zdraví pacienta. V případě újmy na zdraví pak základní otázkou bylo (a v mnoha sporech doposud je), zda vedlejší účinky léčivých přípravků spadají do kategorií okolností, které mají svůj původ v povaze těchto léků (jakožto věci) ve smyslu ust. § 421a starého občanského zákoníku. Jedno z prvotních posouzení této otázky nabídl Nejvyšší soud Slovenské republiky v roce 1974, který ve svém rozsudku uvedl, že zdravotnická organizace odpovídá za škodu, *„a to i když jde o vedlejší účinky, které mají za následek vznik škody, o nichž nebylo zdravotnické organizaci známo, že k nim dochází.“*³⁶. Rozhodnutí je třeba vnímat v kontextu dané doby, kdy socialistické zřízení bylo

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 25 Cdo 964/2014

³⁵ KRÁL, J. *Farmaceutické právo*. Praha: Erudikum, 2014, s. 117.

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 12. 1974, sp. zn. 1 Cz 110/74.

založeno na tom principu, že by újmu jednotlivce měla nést společnost jako taková, nikoliv tento jednatel. Otázkou však zůstává, zda je tato doktrína poplatná i po roce 1989. V současném systému se může tento přístup jevit ve vztahu k soukromému poskytovateli zdravotních služeb, který aplikuje očkování či jiný léčivý přípravek na základě zcela správné indikace, jako neúnosně přísný. K této otázce se vyjadřoval Nejvyšší soud opakovaně i v dobách demokratického zřízení, a to např. ve svém rozsudku 25 Cdo 3953/2014 ze dne 27. 5. 2015. V dané věci Nejvyšší soud navázal na již poměrně starou výše citovanou judikaturu a potvrdil, že i nadále je třeba v případě vedlejších účinků léčivých přípravků hledět na tyto ve světle ust. § 421a jako na okolnosti mající původ v povaze věci. Dle Nejvyššího soudu „*odpovědnost podle § 421a obč. zák. 1964 je dána, jestli konkrétní újma byla způsobena okolnostmi, jež přímo vyplývají z povahy léku použitého při poskytnutí zdravotnické služby, tedy též v případě, že i při správné aplikaci byly jeho účinné složky způsobilé vyvolat v organismu nepříznivou reakci spojenou s újmou na zdraví.*“³⁷ Z citované judikatury tak vyplývá, že soudní praxe přistupovala k posuzování případných nároků k náhradě újmy způsobené v důsledku použitého léčivého přípravku (a to i za předpokladu, že byl léčivý přípravek správně indikován i aplikován) jako k újmě způsobené věcí ve smyslu ust. § 421a občanského zákoníku. Poskytovatel tedy nesl odpovědnost za případné vedlejší účinky povinného i dobrovolného očkování nadále do konce roku 2013, i pokud mu tato újma nemůže být přičitatelná z hlediska zavinění. Otázka správnosti aplikace této přísnosti rezonovala zejména po roce 1989 odbornou veřejností a úprava byla často kritizována, jak bude pojednáno níže v této práci.

Kromě výše uvedeného se pak v neposlední řadě v oblasti zdravotních služeb za použití léčivého přípravku může jevit jako problematické posouzení, zda případná újma na zdraví v důsledku aplikace léčivého přípravku vyplývá z okolností mající původ v povaze věci, či je reakcí organismu jako takového. Štěpán již v 70. letech nastínil otázky, které aplikace ustanovení může přinést, když zmiňuje, že ve výjimečných případech mohou i léčivé přípravky, o kterých nejsou známy žádné nežádoucí efekty, odstartovat konkrétnímu organismu velmi závažné reakce, a to pouze vzhledem k jedinečnosti konkrétní osoby. Jedná se o případy lidí silně alergických nebo idiosynkratických. V některých případech pak dle Štěpána budou tyto otázky *de facto* neřešitelné, a to zejména z důvodu samotné podstaty interakce lidského organismu na podání léčivého přípravku a dále z důvodu nemožnosti využití určitého

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014.

experimentálního ověření na té dané osobě. Z důvodu nemožnosti tohoto posouzení pak zúčastněné subjekty zaujaly stanovisko, ve kterém nemožnost zodpovězení této otázky řeší upuštěním od zjišťování a hledání příčin a využitím frekvence běžného výskytu negativních následků. Na základě tohoto stanoviska se tak mělo presumovat, šlo-li o nezávadný lék, po jehož aplikaci se běžně vyskytují určité zdravotní komplikace, že újma vyplývá z povahy léku a na případy bylo aplikováno ust. § 238, resp. § 421a³⁸. Tento postup se jeví v rozporu povinností unést důkazní břemeno, dle které je žalobce povinen prokázat jím tvrzené skutečnosti, jelikož soud má presumovat pouze na základě určité frekvence nežádoucích účinků. Je však třeba uvést, že i v době svého vzniku se jednalo o výklad nezávadný, který mohl na soudní soustavu působit pouze silou přesvědčivosti. Po transformaci režimu s nově vzniklým nezávislým soudnictvím a oddělením soudní moci od moci výkonné pak nebyl tento postup, kdy správní orgány radí soudu, jakým způsobem vykládat ustanovení, možný jakýmkoliv způsobem zohledňovat a posouzení i této otázky tedy zůstalo nadále na soudní praxi, která musela v každém konkrétním případě tuto otázku vyřešit zvlášť. Ve světle judikatury v této oblasti se však zdá, že nastíněnou otázku soudní praxe i nadále řeší určitou presumpcí nastíněného, tedy soudy nezkoumají, zda škoda vznikla v důsledku jedinečnosti organismu, či v důsledku vlastností použitého léčivého přípravku.

Ad d)

Čtvrtým předpokladem, aby vznikla poskytovateli zdravotních služeb odpovědnost dle ust. § 421a, pak byl vznik škody. Pojem škoda nebyl v občanském zákoníku z roku 1964 definován, jeho obsah tak byl dovozován doktrinálně a soudní praxí. Obecná škoda, tak jak ji pojal starý občanský zákoník, obsahovala výlučně škodu materiální, tedy ztrátu v majetkové sféře poškozeného³⁹. Pod pojem škoda *largo sensu* je však nutné podřadit i újmu nemajetkovou. Vzhledem k povaze poskytování zdravotních služeb může při nich docházet k poškození zdraví, přičemž poškození zdraví má způsobilost zasáhnout do majetkové sféry poškozeného i do sféry nemajetkové. Pod pojem škoda ve smyslu ust. § 421a je tedy nutno subsumovat jak škodu materiální, tak škodu nemateriální, a pokud k jedné z těchto škod v důsledku použití léčivého přípravku došlo, předpoklad vzniku škody může být považován za naplněný.

³⁸ ŠTĚPÁN, *c. d.*, s. 88.

³⁹ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., ELIÁŠ, K. *c. d.*, s. 1282.

Ad e)

Posledním předpokladem vzniku odpovědnosti dle ust. § 421a je příčinná souvislost. Jedná se o příčinnou souvislost mezi okolností, která má svůj původ v povaze věci nebo přístroje, a vznikem škody, jinými slovy předpoklad, že tato okolnost způsobila bezprostředně poškozenému škodu. Popsaný závěr potvrdil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 25. 10. 2006, sp. zn. 25 Cdo 1129/2005, jehož právní věta byla formulována ve znění „[s]kutková podstata objektivní odpovědnosti podle § 421a předpokládá příčinnou souvislost mezi působením okolností, jež mají původ v povaze použité věci a škodlivým následkem.“⁴⁰ Z hlediska teoretického vymezení se jedná o vztah mezi právně relevantní občanskoprávní příčinou a právně relevantním občanskoprávním následkem. Tato příčinná souvislost je nutnou podmínkou pro vznik jakékoliv odpovědnosti, ať už se jedná o odpovědnost subjektivní, nebo o odpovědnost objektivní⁴¹. V případě medicínskoprávních sporů je pak více než jinde kladen důraz na to, aby příčinná souvislost byla postavena na jisto, jak dokládá i rozhodnutí Nejvyššího soudu 25 Cdo 4758/2008 ze dne 31. 3. 2010, kde soud vymezil, že pouhá pravděpodobnost příčinné souvislosti nepostačí a že musí být kauzální nexus zcela prokázán. Důkazní břemeno nese poškozený, který tak v medicínských sporech má povinnost prokázat, že mu újma na zdraví vznikla v důsledku léčivého přípravku (či jiné věci). Pokud by příčinná souvislost mezi okolností vyplývající z povahy věci a vznikem škody prokázána nebyla, odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb ve smyslu ust. § 421a nemůže nastat⁴².

Otázkou příčinné souvislosti mezi vznikem škody na zdraví a okolnostmi mající původ v povaze přístroje v případě poskytování zdravotních služeb se zabýval Ústavní soud v roce 2016. V daném případě, vedeném u Ústavního soudu pod sp. zn. II. ÚS 770/16, byl pacientovi proveden plánovaný zákrok spočívající v katetrové ablaci srdce pro srdeční arytmií. Pacient však následující den zemřel z důvodu krvácení do osrdečníku. Důvodem perforace tkáně přitom mohly v daném případě být 2 okolnosti. K perforaci mohlo dojít v důsledku mechanického působení katetru, nebo k tomu mohlo dojít v důsledku termického působení katetru. Nejvyšší soud v rozhodnutí, proti kterému byla podána předmětná ústavní stížnost, uvedl zejména, že objektivní odpovědnost vyplývající z ust. § 421a nutně vyžaduje prokázání příčinné souvislosti mezi působením vlastnosti přístroje a vzniklou škodou, přičemž v daném případě k prokázání

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2006, sp. zn. 25 Cdo 1129/2005.

⁴¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. c. d., s. 406.

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008

nedošlo, když existenci ruptury po operaci nelze bez dalšího spojovat s okolností mající původ v povaze přístroje a pouhá pravděpodobnost nepostačuje⁴³.

Ústavní soud v probíraném rozhodnutí nespátřil důvod k odmítnutí těchto závěrů Nejvyššího soudu a shrnuje, že „[e]xistence příčinné souvislosti musí být najisto postavena. Pouhá pravděpodobnost, že škoda mohla tvrzeným způsobem vzniknout, nepostačuje.“⁴⁴ Ústavní soud v daném případě tedy judikuje, že v případě aplikace vakcíny při poskytování zdravotních služeb není samotná aplikace předpokladem vzniku odpovědnosti při negativním následku, tedy odpovědnost dle § 421a nemůže znamenat odpovědnost za všechny negativní následky, avšak pouze ty, které splňují všechny předpoklady tak, jak byly popsány v této kapitole. Existence příčinné souvislosti tak musí být v dané věci postavena najisto, a to zejména na základě znaleckých posudků.

1.2. Zhodnocení právní úpravy

V souladu s popsaným vymezením odpovědnosti za nebezpečí upravené v ust. § 421a starého občanského zákoníku soudy opakovaně ukládaly poskytovatelům zdravotních služeb povinnost k náhradě škody na zdraví, která vznikla v důsledku aplikace vakcíny, ať už se jednalo o dobrovolnou vakcinaci či povinnou vakcinaci. Při posouzení blíže nehrálo roli, zda vedlejší účinky byly uvedeny v souhrnu údajů o léčivém přípravku či nikoliv, nebo zda byla vakcína aplikována správně, přičemž pokud poškozený unesl důkazní břemeno, nedával právní řád poskytovateli žádnou možnost liberace.

Východiskem tohoto pojetí je skutečnost, že vznik ustanovení datujeme do doby socialistického Československa, kdy zdravotnická zařízení byla zařízeními státními. Tedy soukromý poskytovatel zdravotních služeb neexistoval a náklady na odškodnění nesl toliko stát. Tento postup byl soudní soustavou považován za spravedlivý, když dle citovaného rozhodnutí NS SSR „je na místě, aby riziko eventuálního neúspěchu a vzniklé škody snášela společnost a ne jednotlivci.“⁴⁵ Společně s transformací státního zřízení na pluralitní demokracii s tržním hospodářstvím došlo po roce 1989 ke vzniku soukromých poskytovatelů zdravotních služeb

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2015, sp. zn. 25 Cdo 2458/2013

⁴⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. II. ÚS 770/16

⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 12. 1974, sp. zn. 1 Cz 110/74.

a výše nastíněný přístup se může v tomto světle jevit jako pro ně neúnosně nespravedlivý, a to zejména ve vztahu k povinnému očkování, kde poskytovatel zdravotních služeb pouze plní povinnost uloženou státem a nemá možnost projevit vlastní vůli. Jak bylo již nastíněno výše, po proměně politického režimu však nedošlo k výraznější změně právní úpravy v této oblasti, případná změna doktríny tak byla ponechána na soudní judikatuře. Nejvyšší soud ČR v této otázce však nadále držel prizma, které bylo nastoleno za minulého režimu, a od přísného výkladu § 421a se doposud neodklonil. Příkladně může posloužit rozhodnutí Nejvyššího soudu 25 Cdo 1240/2009, dle kterého „*Odpovědnost podle § 421a obč. zák. je dána, jestliže konkrétní újma byla způsobena okolnostmi, jež přímo vyplývají z povahy léku, použitého při poskytnutí zdravotnické služby, tedy též v případě, že i při správné aplikaci byly jeho účinné složky způsobilé vyvolat v organismu nepříznivou reakci spojenou s újmou na zdraví. Není přitom relevantní, jde-li o důsledky rizika, které je s použitím léku obecně či obvykle spojeno, ani to, zda potenciální škodlivé účinky použití léku jsou známy nebo zda ke škodě dochází zcela ojediněle; nelze konečně ani oddělovat od sebe působení vlastností majících původ ve složení léku a metodu, tedy způsob jeho použití při zdravotnickém výkonu*“.⁴⁶

Dle některých autorů je v souladu s principem spravedlnosti, že ten, kdo využívá k plnění závazků určitou věc, nese odpovědnost za to, že tato věc bude mít náležitosti, které mít má, a že nezpůsobí věřiteli škodu⁴⁷. V oblasti soukromého zdravotnictví se může toto posouzení jevit jako poněkud přísné, jelikož mohou nastat situace, kdy poskytovatel postupoval zcela na náležité odborné úrovni, a přesto aplikace vakcíny vyvolala pacientovi vedlejší účinky, čímž způsobila škodu, za kterou nese objektivní odpovědnost onen nestátní poskytovatel zdravotních služeb. Riziko vyplývající z poskytování zdravotních služeb tak bylo v době účinnosti ust. § 421a přeneseno zcela na poskytovatele. Tato konstrukce se jeví jako zcela v rozporu se základním principem uplatňovaným v medicínském právu a využitím institutu *lege artis* postupu, dle kterého poskytovatel nese odpovědnost za správný postup, nikoliv za výsledek⁴⁸. Nejen v době účinnosti starého občanského zákoníku se o této problematice vedly diskuse, zejména pak polemiky o tom, zda je spravedlivé, že odpovědnost poskytovatele nastává i v případech, kdy škoda vznikla v důsledku aplikace vakcíny zcela nezávadné, která byla indikována a aplikována v souladu s poznatky vědy. Zajímavý názor v této problematice

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1240/2009.

⁴⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. c. d., s. 461.

⁴⁸ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 268.

nastínil Petr Kramerius, který se nad touto neúnosnou přísností zamýšlel již v roce 2002. Kramerius správně vystihuje, že léčivý přípravek je v oné době dosavadní vrchol dosaženého poznání, který však není vrcholem konečným, proto léčivý přípravek nemůže ze své podstaty být nikdy dokonalý.⁴⁹

S tímto názorem je možné se v mnohém ztotožnit. Probírané ustanovení má za cíl poskytnout na jedné straně ochranu pacientovi před tím, aby mu bylo zasaženo do jeho osobnostních práv při poskytování zdravotních služeb, a pokud by k tomuto zásahu došlo, aby škoda byla odčiněna. Na druhou stranu však poskytovatele vystavuje neúnosnému riziku. Pokud by poskytovatel postupoval *non lege artis*, nesl by standardní subjektivní odpovědnost za protiprávní jednání ve smyslu ust. § 420 občanského zákoníku z roku 1964. Takto konstruovaný zákon však ukládá povinnost k náhradě škody i tomu poskytovateli, který jednal zcela v souladu s dosaženým stavem poznání. Tento stav by pak *ab absurdum* mohl vést k případům, kdy se poskytovatel bude obávat použít při poskytování zdravotních služeb léčivý přípravek, vakcínu či jiný nástroj, jelikož si uvědomuje určitá rizika a nechce za ně nést případnou odpovědnost, proto bude aplikovat defenzivní medicínu⁵⁰. S těmito argumenty se musel vypořádat i Nejvyšší soud, když takto nastíněný kritický názor vůči ustálené judikatuře namítala Nemocnice Na Homolce v roce 2010 z pozice stěžovatele při podání dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu v této problematice. Nemocnice v dovolání uvedla, „že každý lékařský zákrok v sobě nese určitou míru rizika poškození zdraví a že kdyby se lékař vědomě vystavoval nebezpečí, že i přes sebepečlivější a zodpovědné provedení toho kterého zákroku (*lege artis*) bude (on sám nebo zdravotnické zařízení) v případě následků na životě či zdraví pacienta volán k přísné odpovědnosti za škodu, mělo by to na něj demoralizující a motivující (míněno zřejmě demotivující) vliv“⁵¹. Nemocnice Na Homolce tak předložila tuto problematiku Nejvyššímu soudu k opětovnému posouzení, zda již ustálené prizma nepovažuje za překonané. Nejvyšší soud však dovolání zamítl a rozhodl se tak následovat ve světle rozhodnutí minulých.

Hlavním argumentem Nejvyššího soudu k zamítnutí dovolání byl pak ten, že základní funkcí občanskoprávní odpovědnosti není funkce preventivní, ale naopak funkce reparační, kdy

⁴⁹ KRAMERIUS, P. K odpovědnosti lékaře za vedlejší účinky léků. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C.H. Beck, 6/2002, s. 281.

⁵⁰ K defenzivní medicíně blíže např. DOSTÁL, O. Odpovědnost a kvalita ve zdravotnictví (1. část). *Medical Tribune*. Praha: Medical Tribune CZ, 4/2007.

⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2543/2010.

právní řád využitím konstrukce absolutní objektivní odpovědnosti usiluje o poskytnutí zesílené ochrany těm, kteří byli poškozeni v důsledku zvýšeného rizika při poskytování zdravotních služeb, a dochází tak ke spravedlivé alokaci škod⁵². Tento argument však nemůže obstát vedle skutečnosti, že právní řád není schopen (a ani by se o to neměl snažit) reagovat na každou škodnou událost, která v objektivním světě nastane. Povinnost reparace škody by měla spravedlivě vznikat jen tomu subjektu, který má se vzniklou škodu určitou spojitost, tedy v souladu se zásadou *casum sentit dominus* – škoda postihuje vlastníka⁵³. Takový závěr přitom nevylučuje jiné způsoby, kterým stát může poskytovat poškozeným ochranu, například formou sociálního nebo důchodového zabezpečení. Jeví se však v rozporu se svobodou vlastnictví, aby tuto tíži nesl soukromý poskytovatel zdravotních služeb, který zcela nepochybil, jelikož odpovědnost v této úpravě přesahuje vlastní sféru vlivu⁵⁴.

Další argumenty se pak nabízejí speciálně při aplikaci povinného očkování, kdy v těchto případech dle Petra Šustka⁵⁵ vyvstává důvodná otázka, zda vzniká odpovědnost poskytovatele dle občanského práva, jelikož poskytovatel zdravotních služeb *de facto* vykonává státní správu. I tímto argumentem se Nejvyšší soud musel zabývat, avšak i v tomto případě došlo k odmítnutí argumentu a zachování dosavadní doktríny. V citovaném rozhodnutí bylo novorozené dítě podrobeno povinnému očkování, ve zcela sterilním prostředí a postupem *lege artis*, přes to však nastaly v důsledku vakcinace komplikace, kdy se v těle poškozené rozšířila bakterie *Mycobacterium Bovis*. Poskytovatel zdravotních služeb (Všeobecná fakultní nemocnice v Praze) v pozici stěžovatele namítal v dovolání, že pouze plnil příkaz státu, tedy zákonnou povinnost, a že pak v právním vztahu vystupuje jako veřejnoprávní subjekt, jehož odpovědnost případně nese stát. Tedy aplikace občanského zákoníku má být pro poskytovatele v případě povinného očkování vyloučena ve spojení se zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci, jelikož se *de facto* jedná o výkon státní správy. Ani tento argument však před Nejvyšším soudem neobstál, když postoj stěžovatele Nejvyšší soud zamítl

⁵² Tamtéž.

⁵³ PETROV, J. Kladivo na zdravotnictví: § 421a obč. zák. *Jiné právo*. Praha, 11. října 2011 [cit. 2021-10-10]. Dostupné z: https://jinepravo.blogspot.com/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obc-zak_10.html.

⁵⁴ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX., § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, s. 700.

⁵⁵ ŠUSTEK, P. Povinné očkování z pohledu soukromého práva: je někdo povinen nahradit případnou újmu na zdraví? *Jurisprudence*. Praha, 3/2017 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/k-nekterym-soukromopravnim-aspektum-povinneho-ockovani-aneb-odpovida-vubec-nekdo-za-pripadne-zpusobenou-ujmu-na-zdravi.m-247.html>.

s odůvodněním, že poskytovatel zdravotních služeb se nestaví do role úřední osoby a není tedy vykonavatelem státní správy, a to ani přes skutečnost, že stát povinnost očkování ukládá⁵⁶. Tímto rozhodnutím i v případech povinného očkování Nejvyšší soud toliko potvrdil, že je poskytovatel subjektem závazkového právního vztahu a odpovídá dle ust. § 421a. Nejvyšší soud, byť odmítl jít cestou německého systému, který přistoupil k problematice opačně a odpovědnost za újmu způsobenou v případě povinného očkování zde nese stát⁵⁷, na závěr rozsudku vyjádřil skromnou úvahu *de lege ferenda*, ve které zmínil v jeho očích potřebnou úpravu nedostatku právního řádu spočívajícího v „*absenci právní úpravy, která by případně stanovila odpovědnost státu za újmu na zdraví způsobenou jednotlivci povinným očkováním, případně refundaci nákladů subjektům, kterým při plnění této povinnosti vznikne odpovědnost za škodu.*“⁵⁸

Z výše zmíněného se podává, že i v očích celé řady odborníků se úprava občanského zákoníku z nastíněného hlediska jeví jako extrémně přísná, a to nejen v případě povinného očkování, a je z důvodu transformace zdravotnictví a přesunu velké části poskytovatelů zdravotních služeb do soukromého sektoru neudržitelná. Pro svou přísnost se pro ust. § 421a starého občanského zákoníku vžil v oblasti zdravotnického práva název kladivo na zdravotnictví, které ve svém textu využívá např. Jan Petrov⁵⁹. I přes živelnou diskusi, která se v této oblasti na odborné úrovni vedla, však Nejvyšší soud ve svém rozhodování doposud odklon od takto přísné aplikace ustanovení nejudikoval. Nutno dodat, že pozice Nejvyššího soudu je nesnadná, jelikož se může pohybovat pouze v mezích dané úpravy a odpovědnost za změnu tak nesou zejména zákonodárci. Až do přijetí nového občanského zákoníku bylo nutné na známé i neznámé vedlejší účinky léčivých přípravků hledět jako na okolnosti, které mají původ v povaze přístroje nebo věci ve smyslu ust. § 421a občanského zákoníku z roku 1964, a to i pokud léčivý přípravek nevykazoval žádné vady a poskytovatel dodržel postup *lege artis*⁶⁰. Že konstrukce ustanovení byla neúnosnou zátěží pro poskytovatele zdravotních služeb dovodil i zákonodárce při tvorbě nového občanského zákoníku. Tento závěr je možné vyvozovat zejména ze skutečnosti, že úprava v novém občanském zákoníku absolutní

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014.

⁵⁷ ŠUSTEK, c. d.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014.

⁵⁹ PETROV, c. d.

⁶⁰ STOLÍNOVÁ, J., MACH, J. *Právní odpovědnost v medicíně. 2.*, dopl. a přeprac. vyd. Praha: Galén, 2010, s. 74.

odpovědnost opouští, což zákonodárce odůvodňuje v důvodové zprávě, jak bude pojednáno níže.

2. Škoda způsobená věcí dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Základní terminologie nového občanského zákoníku v probírané oblasti zůstala beze změny, tedy újmu v důsledku aplikace vakcíny je nutné posuzovat ve smyslu odpovědnosti za škodu způsobenou věcí. Tento druh odpovědnosti zůstal po rekodifikaci upraven i nadále jako zvláštní skutková podstata ve vztahu k odpovědnosti obecné. Úprava problematiky tvoří ust. § 2936-2938 a je obsažena v části zákonodárcem nazvané jako povinnost k náhradě újmy. Pro potřebu této práce je záhodné věnovat pozornost zejména ust. § 2936 a § 2937.

Škoda způsobená věcí a povinnost k její náhradě došla společně s rekodifikací k výrazné proměně. Ačkoliv se původní právní úprava při aplikaci na poskytování zdravotních služeb jevila po pádu režimu jako neodpovídající základním demokratickým a tržním principům, zůstala bez koncepčních změn až do konce roku 2013. Při přípravě nového občanského zákoníku rekodifikační komise v čele s prof. Karlem Eliášem správně tuto úpravu vyhodnotila jako neudržitelnou a přiklonila se ke stále častěji ozývajícím se tendencím volajícím po moderním zdravotnictví, které se řídí zásadou *non salus, sed voluntas aegroti suprema lex*⁶¹ a s tím související konstrukcí právní úpravy, kde poskytovatel zdravotních služeb nenesl toliko odpovědnost za újmu na zdraví pacienta za předpokladu, že zdravotní péči poskytuje na náležité odborné úrovni. Cílený záměr zákonodávce k opuštění přísné odpovědnosti při využití léčivého přípravku či jiné věci při poskytování zdravotních služeb je možné vysledovat z důvodové zprávy k ust. § 2936-2938 OZ (původně navrhovaném jako § 2906), která výslovně popisuje úpravu původního ust. § 421a ve vztahu ke zdravotnictví a zdůrazňuje okolnosti vzniku této úpravy, kdy byly zdravotnické služby poskytovány pacientům socialistickým sektorem. Důvodová zpráva dále vystihuje ojedinělost takto nepřiměřené ochrany pacientů v kontextu evropských právních řádů a zejména demonstruje pohled navrhovatelů právního předpisu na poplatnost tohoto pojetí v době tvorby nového občanského zákoníku. Úprava tak, jak byla navrhována v rámci vládního návrhu zákona, byla přijata zákonodárným sborem a dne 22. 3. 2012, tak byl ve Sbírce zákonů vyhlášen zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, prostřednictvím kterého došlo k 1. 1. 2014 k rekodifikaci celého občanského práva a k derogaci zákona č. 40/1964 Sb., včetně ustanovení § 421a.

⁶¹ Nikoliv prospěch, ale vůle nemocného je nejvyšší příkazem.

2.1. Předpoklady vzniku odpovědnosti dle ust. § 2936 při poskytování zdravotních služeb

V oblasti odpovědnosti za škodu způsobenou věcí byla novým občanským zákoníkem v případě újmy v důsledku vakcinace nastolena určitá dvojkolejnost a odpovědnost rozdělena do dvou ustanovení. Prvním z popisovaných je ust. § 2936 ve znění:

„Kdo je povinen někomu něco plnit a použije při tom vadnou věc, nahradí škodu způsobenou vadou věci. To platí i v případě poskytnutí zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb.“⁶²

Ačkoliv zákonodárce odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb za škodu způsobenou věcí výrazně omezil, jedná se nadále o odpovědnost objektivní, tedy nevyžaduje se zavinění škůdce. Odpovědnost v nové právní úpravě i dle důvodové zprávy na původní ustanovení § 421a navazuje, omezení však spočívá v tom, že škoda musí být dle ust. § 2936 způsobena vadou věci, nikoliv její povahou. Záměr zákonodárce odpovědnost za škodu věcí pouze omezit, nikoliv zcela opustit, je vyjádřen v důvodové zprávě k citovanému ustanovení, kde se podává, že *„Navrhuje se proto omezit povinnost k náhradě škody jen na případy, kdy škodu způsobila vada věci použité při plnění.“⁶³* I přes omezení odpovědnosti však nový občanský zákoník pojal úpravu jako objektivní odpovědnost bez liberačního důvodu, kdy škůdce odpovídá za škodu způsobenou vadnou věcí nehledě na to, zda mohl řádnou péčí této vadě věci předejít či nikoliv⁶⁴, a to bez možnosti se vyvinit. Předpoklady vzniku odpovědnosti dle ust. § 2936 nového občanského zákoníku tedy jsou:

- a. povinnost něco plnit;
- b. užití vadné věci;
- c. vznik škody;
- d. příčinná souvislost mezi vadou věci a vznikem škody.

⁶² § 2936 OZ

⁶³ Důvodová zpráva k návrhu OZ, zvláštní část, § 2936.

⁶⁴ MELZER, F., TÉGL, P. a kol., c. d., s. 704.

Ad a)

Nový občanský zákoník přeformuloval znění odpovědnosti za škodu způsobenou věcí tak, že předpokladem není existence závazku, ale povinnost dlužníka k určitému plnění. Komentované ustanovení blíže nerozlišuje, zda se jedná o primární povinnost k plnění nebo povinnost k plnění sekundární, lze tedy dovodit, že k naplnění předpokladu poslouží jakékoliv z výše uvedených⁶⁵. Vzhledem ke skutečnosti, že při plnění musí být použita věc, z logiky věci vyplývá, že se může jednat pouze o plnění ve formě *dare* nebo *facere*. Ačkoliv se může na první pohled zdát, že se jedná o rozšíření aplikace absolutní objektivní odpovědnosti i na povinnosti jiné než obligační, dle Filipa Melzera je nutné ustanovení vykládat restriktivně a nadále tak může dojít k jeho aplikaci pouze u obligační povinnosti⁶⁶. Obligace nejčastěji vznikají na základě uzavřené smlouvy, ustanovení se však aplikuje na případy všech druhů obligací, což se jeví jako zásadní z hlediska zaměření této práce, jelikož příkladem mimosmluvní obligační povinnosti bude mj. aplikace povinného očkování. Z výše zmíněného se podává, že z hlediska posouzení prvního předpokladu se ustanovení aplikuje na případy škody vzniklé při očkování jak dobrovolném, tak očkování povinném. Pro vyloučení všech pochybností pak zákonodárce v předmětném ustanovení ve větě druhé demonstrativně uvádí, při poskytování jakých služeb, se objektivní odpovědnost aplikuje a jedním z uvedených je i poskytování služeb zdravotních⁶⁷.

Ad b)

Druhým předpokladem zůstává i po rekodifikaci užití určité věci, zákonodárce však výrazně omezil aplikaci ustanovení, proč se musí jednat toliko o věc vadnou. Pro vymezení toho, jakým způsobem přistupuje úprava nového občanského zákoníku k vymezení věci, je zásadní ust. § 489, dle kterého „[v]ěc v právním smyslu (dále jen „věc“) je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí.“⁶⁸ Zákonodárce se tak při vymezení pojmu věc navrátil k pojetí, které zastával obecný zákoník občanský⁶⁹, které neváže vymezení pojmu věc na jakoukoliv přirozenou podstatu, tedy nevyžaduje hmotný substrát, a za věc v právním smyslu tak považuje i věci nehmotné. Základní podmínkou pak je, že věc slouží potřebě lidí, čímž je míněno, že věc

⁶⁵ Tamtéž, s. 705.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ § 2936 OZ

⁶⁸ § 489 OZ

⁶⁹ § 285 OZO

je alespoň potenciálním užitkem člověka⁷⁰. Léčivý přípravek, resp. vakcína, pak definici věci dle znění nového občanského zákoníku naplňuje a je věcí v právním smyslu, vzhledem k tomu, že je rozdílná od osoby a slouží potřebě lidí.

Vzhledem k textaci ustanovení je nutné dále definovat věc vadnou. Zde je možné spatřovat nejzásadnější rozdíl oproti původní úpravě v ust. § 421a starého občanského zákoníku, jelikož pro naplnění skutkové podstaty této zvláštní odpovědnosti nepostačí použití jakékoliv věci, ale toliko věci vadné. Z této konstrukce tak jasně vyplývá povinnost poskytovatele zdravotních služeb zajistit, aby použité léčivé přípravky nebyly vadné. Ačkoliv občanský zákoník vadnou věc blíže nedefinuje, s pojmem „vadný“ je operováno i v jiných částech zákona, které mohou posloužit jako nástroj pro vymezení tohoto pojmu. První oblastí je oblast zániku závazků, kde jsou upraveny případy, kdy dlužník plní vadně. *A contrario* z ust. § 1914 vyplývá, že plnění je vadné, nemá-li vymíněné nebo obvyklé vlastnosti. Dále je pak plnění vadné dle ust. § 1916 mj. pokud předmět plnění nemá stanovené nebo ujednané vlastnosti⁷¹. Druhým místem, které pracuje s pojmem vady, je úprava odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, dle které se o vadný výrobek jedná, „*není-li tak bezpečný, jak to od něho lze rozumně očekávat se zřetelem ke všem okolnostem*“⁷². Úprava vadného výrobku tedy posuzuje vadnost věci z hlediska objektivních kritérií nehledě na ujednání stran a povahu jejich vztahu. Otázkou zůstává, zda na ustanovení zabývající se škodou způsobenou věcí analogicky aplikujeme kritéria subjektivní, se kterými pracuje problematika vadného plnění, nebo kritéria objektivní dle úpravy vadného výrobku. Judikatura se k této otázce doposud nevyjádřila, dle Melzera se jedná spíše o určitou kombinaci obojího. Primárně je nutné vycházet z vlastností ujednaných, avšak je třeba mít na paměti, že u některých specifických služeb přímo zákon stanoví limitaci těchto ujednání v tom, jak maximálně nebezpečné mohou věci pro použití při závazku být⁷³. Sekundárně mají výrobky mít objektivně předpokládané vlastnosti a míru bezpečnosti.

⁷⁰ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., FIALA J., a kol., *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, Obecná část (§ 1 až 654)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020.

⁷¹ § 1914; § 1916 OZ

⁷² § 2941 odst. 1 OZ

⁷³ MELZER F., TÉGL P. a kol., *c. d.*, s. 709.

V případě léčivých přípravků může nastat problém při posouzení, zda poškození zdraví v důsledku jeho užití vyplývá toliko ze samotného rizika při poskytování zdravotních služeb a z aplikace onoho léčivého přípravku, či zda ke škodě na zdraví došlo v důsledku jeho vady. Tento aspekt bude třeba nutně posoudit v každém konkrétním případě, zejména s přihlédnutím k farmakovigilačním dokumentům. Dle Šustka lze však uzavřít, že výskyt nežádoucích účinků není sám o sobě způsobilý určit, že byl užitý léčivý přípravek vadný⁷⁴. Vadu věci není tedy možné *a priori* zaměňovat se škodlivým účinkem, nebude-li doloženo, že věc nefungovala řádně, tedy že neobsahuje určitou indispozici oproti běžnému stavu⁷⁵. Za vadnou věc při poskytování zdravotních služeb a aplikaci očkovaní je možné ve světle výše uvedeného považovat například nesterilní jehlu, či infikovaný léčivý přípravek⁷⁶. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o obligatorní náležitost pro aplikaci ust. § 2936 občanského zákoníku, musí vada věci být v případném soudním sporu žalobcem tvrzena a následně prokázána. Zákonodárce tak výrazně omezil odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb, když poskytovatel má kromě standardních povinností (zejm. postupovat *lege artis*) povinnost ověřit, zda užitá věc není vadná, neodpovídá však již za veškeré negativní důsledky vyplývající z povahy věci. Neprokáže-li poškozený, že použitá vakcína byla vadná ve smyslu tohoto odstavce, poskytovatel zdravotních služeb neponese za případné vedlejší účinky žádnou odpovědnost.

Ad c)

Z logiky věci vyplývá, že jedním z předpokladů vzniku odpovědnosti je vznik škody, která je následně v rámci odpovědnosti nahrazována. Nový občanský zákoník striktně rozlišuje mezi pojmem újma a škoda. Škodou je myšlena jakákoliv materiální újma, zatímco újmou je myšlena pouze újma vnitřní, tedy újma imateriální⁷⁷. Zákonodárce pojal úpravu civilního deliktu tak, že se hradí vždy majetková újma a nemajetková újma stanoví-li tak zákon⁷⁸. Z hlediska újmy způsobené vakcinací jsou pak relevantními ust. §§ 2956 a násl., které upravují náhradu při újmě na přirozených právech člověka, přičemž právo na duševní a tělesnou integritu, do jehož zásahu může dojít v důsledku aplikace vakcíny, je jedním z přirozených práv

⁷⁴ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T. *c. d.*, s. 308.

⁷⁵ SVEJKOVSKÝ, J., VOJTEK P., TESKA ARNOŠTOVÁ, L. *Zdravotnictví a právo*. Praha: C.H. Beck, 2016. s. 346.

⁷⁶ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014, s. 100.

⁷⁷ TINTĚRA, T. PETR, P. *Základy závazkového práva. 1. díl. 2. vydání*. Praha: Leges, 2020. s. 107.

⁷⁸ § 2894 odst. 1 OZ

člověka⁷⁹. Při ublížení na zdraví člověka pak může docházet k zásahu do jeho materiální i imateriální sféry, pro potřebu této práce není tedy třeba rozlišovat pojmy újma a škoda, jelikož předpoklad vzniku škody, tak jak s ním pracuje právní teorie, bude naplněn při vzniku každé z těchto uvedených.

Ad d)

Posledním předpokladem pro vznik odpovědnosti za škodu způsobenou vadnou věcí je příčinná souvislost mezi vadou věci a vzniklou škodou. Jinými slovy škoda, která vznikla poškozenému, vznikla v důsledku toho, že škůdce užil vadnou věc. Dle Melzera je pak zejména důležité, že škůdce užije věc při plnění dluhu, nehledě na ovladatelnost rizika, které z dané věci vyplývá⁸⁰. Příčinná souvislost mezi vznikem škody a jinou právní skutečností je pak nezbytným předpokladem pro vznik jakékoliv odpovědnosti, z logiky věci tedy vyplývá, že v průběhu let se ani v důsledku rekodifikace tento požadavek výrazně neměnil. Pro bližší vymezení příčinné souvislosti tak může posloužit výklad k tomuto tématu v kapitole zabývající se předpoklady vzniku odpovědnosti dle občanského zákoníku z roku 1964, který je uveden výše v této práci.

2.2. Předpoklady vzniku odpovědnosti dle ust. § 2937 při poskytování zdravotních služeb

V oblasti škody způsobené věcí pak zákonodárce vymezil druhou zvláštní skutkovou podstatu, kterou je třeba posuzovat v případě poskytování zdravotních služeb, a to v ustanovení § 2937, které je zjednodušeně nazýváno jako dohled nad věcí a které zní:

„Způsobí-li škodu věc sama od sebe, nahradí škodu ten, kdo nad věcí měl mít dohled; nelze-li takovou osobu jinak určit, platí, že jí je vlastník věci. Kdo prokáže, že náležitý dohled nezanedbal, zproští se povinnosti k náhradě.“⁸¹

Citovaným ustanovením zákonodárce doplňuje úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou věcí, a to na případy, kdy věc způsobí škodu sama o sobě. Tento pojem blíže

⁷⁹ § 91 a násl. OZ

⁸⁰ MELZER F., TÉGL P. a kol., *c. d.*, s. 712.

⁸¹ § 2937 OZ

zákonodárce nevymezuje, obsah ustanovení byl však naplněn doktrinárně. Dle Petra Bezoušky ustanovení pokrývá situace, kdy škoda má povahu v určité specifické povaze věci, tedy ve vnitřní příčině. Povaha určité věci pak spočívá mj. i v účincích, přičemž není důležité, zda se tato povaha projevuje běžně či spíše ojediněle⁸². V případě aplikace vakcíny se dá předpokládat, že škoda v důsledku vedlejších účinků vakcíny, bude považována za škodu, kterou věc způsobila sama o sobě. Dle Petra Vojtka pak ustanovení § 2937 doplňuje ustanovení § 2936 a v podstatě navazuje na úpravu odškodnění dle ust. § 421a minulé úpravy⁸³. Ačkoliv se lze bezesporu ztotožnit se závěrem Vojtka, že ust. § 2937 se aplikuje *de facto* na stejné typy škody, jako se v minulosti aplikovalo ust. § 421a, tedy na situace, kdy nehledě na dodržení povinnosti postupovat *lege artis* vznikla pacientovi škoda v důsledku užití léčivého přípravku. Zákonodárce vyslyšel dlouhodobou kritiku absolutní odpovědnosti za škodu způsobenou věcí dle starého občanského zákoníku a zakotvil do nové úpravy zásadní odchylku od dosavadního znění. Touto odchylkou je pak věta druhá citovaného ustanovení, která dává poskytovateli, resp. škůdci obecně, prostor pro liberaci, a to na základě prokázání, že tento škůdce nezanedbál náležitý dohled. Z výše popsaného je zřejmé, že v důsledku rekonstrukce tedy došlo k rozdělení odpovědnosti do dvou samostatných ustanovení, které dohromady přebírají základní princip odpovědnosti ust. § 421a staré úpravy, avšak výrazně omezují odpovědnost pouze na škodu, jež vznikla v důsledku vady věci nebo v důsledku zanedbání dohledu nad věcí. Dle Bezoušky je třeba mít na paměti, že právě požadavek zanedbání péče představuje velmi výrazné zúžení odpovědnosti, jelikož nebude pro poskytovatele těžké prokázat nezanedbání náležitého dohledu⁸⁴. S tímto závěrem se autor práce zcela ztotožňuje.

Zanedbání náležitého dohledu je neurčitým právním pojmem, přičemž požadovaný náležitý dohled bude v každém konkrétním případě jinak rozsáhlý. Nejprve je tedy nutné posoudit, jaký konkrétně náležitý dohled pro danou věc byl, a následně, zda byl tento dohled dodržen. Jelikož parametry náležitého dohledu zákonodárce blíže nestanovil (z logiky věci ani nemohl), je třeba vycházet při posuzování z určitého rozumného požadavku na řádné a zodpovědné nakládání s věcí pod dohledem. Tyto požadavky pak mají vyplývat zejména z obecných zvyklostí a pravidel, které uznává většina, případně mohou v některých konkrétních

⁸² BEZOUŠKA P. in: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1640.

⁸³ VOJTEK, P. Dvě otázky medicínského práva, pro něž bude nový občanský zákoník přelomový. *Soudní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 4/2013. s. 122.

⁸⁴ BEZOUŠKA, c. d., s. 1640.

případech tyto požadavky stanovit technické předpisy. Režim skladování a vydávání vakcín pro poskytovatele zdravotních služeb a lékárníky oproti neimunologickým léčivým přípravkům probíhá v odlišném režimu. Obecný léčivý přípravek bývá distributorem dodáván lékárně, která přípravek skladuje až do jeho vydání. V případě vakcíny je postup odlišný a na základě výjimky upravené v ust. § 77 odst. 1 písm. c) bod 12 zákona o léčivech je distributor léčivého přípravku oprávněn distribuovat vakcíny přímo lékařům⁸⁵. V praxi tak nastanou situace, kdy zejména praktičtí lékaři či imunologové v očkovacích centrech budou přímo ve zdravotnickém zařízení skladovat vakcíny, které jsou následně aplikovány pacientům. Vzhledem ke specifickým požadavkům na nakládání s jednotlivými druhy vakcín je u nich třeba sledovat souhrn o léčivém přípravku, který tyto požadavky shrnuje. Náležitosti souhrnů údajů o přípravku stanovila vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 228/2008 Sb., o registraci léčivých přípravků, konkrétně její příloha č. 3. Pro potřebu ustanovení § 2937 se jeví jako důležité zejména body 6.3 a 6.4 části A. První uvedený stanoví pro žadatele o registraci povinnost uvádět v souhrnu o léčivém přípravku (SPC) informace o době použitelnosti, přičemž se uvádí „*dobu použitelnosti v neporušeném obalu a, pokud je to potřebné, též po naředění, po přípravě dle návodu nebo po prvním otevření.*“ Druhý z uvedených pak stanoví povinnost uvádět zvláštní opatření pro uchovávání, kterým se rozumí „*zvláštní opatření potřebná pro uchovávání přípravku, týkající se zejména teploty, světelných podmínek a vlhkosti, nebo se uvede, že uchovávání přípravku zvláštní opatření nevyžaduje. Pokud je to potřebné, uvedou se zvláštní opatření pro uchovávání přípravku po naředění, po přípravě podle návodu nebo po prvním otevření.*“⁸⁶ V situacích, kdy poskytovatel skladuje a užívá léčivé přípravky on sám bez asistence farmaceuta, vyplývá povinnost dostát požadavkům uvedených v SPC přímo pro něj. Pokud by tyto požadavky poskytovatel nedodržoval, dá se vyvodit, že by jednal v rozporu s náležitým dohledem, čímž by se zkrátil o možnost liberace v případě škody, kterou způsobí léčivý přípravek sám o sobě. Typickými příklady pak bude skladování vakcíny v nesprávné teplotě, či její užití po uplynutí doby použitelnosti po otevření společné dózy. Pokud však poskytovatel bude náležitě postupovat v souladu se souhrnem o léčivém přípravku a současně postupovat tak, jak se od něj očekává dle zvyklostí a ustálené praxe, ust. § 2937 se na něj neuplatní, resp. bude mít možnost se liberovat. Z výše uvedeného je zřejmé, že ustanovení tak nedopadne na většinu poskytovatelů zdravotních služeb při vzniku újmy, jelikož je nasnadě, že tyto požadavky poskytovatelé zpravidla náležitě dodržují. Z hlediska právní teorie

⁸⁵ § 77 odst. 1 písm. c) bod 12 ZoL.

⁸⁶ Bod 6.3 a 6.4 části A přílohy č. 3 vyhlášky č. 228/2008 Sb., o registraci léčivých přípravků.

komentované ustanovení ve výsledku není na rozdíl od ust. §421a staré úpravy a ust. § 2936 nové úpravy odpovědností objektivní, jelikož pro její vznik se vyžaduje zavinění škůdce spočívající v nesprávném nakládání s věcí. Z této úpravy obsahující velmi snadnou liberaci pro poskytovatele zdravotních služeb vyplývá, že využití ustanovení pro žalobu na náhrady újmy způsobené v důsledku vakcinace bude zcela minimální, z tohoto důvodu pak Nejvyšší soud neměl v této oblasti doposud možnost sjednotit judikaturu, jelikož o dané věci nerozhodoval.

2.3. Zhodnocení právní úpravy

Při porovnání úpravy § 421a starého občanského zákoníku a § 2936 ve spojení s ust. § 2937 nového občanského zákoníku je bezesporu možné vysledovat celou řadu paralel, které odkazují na skutečnost, že zákonodárce na původní úpravu ve značném navázal. Kromě určitých podobností je však při pouhém čtení předmětné úpravy nutné vysledovat zásadní zúžení odpovědnosti za škodu způsobenou věcí. Nejvíce kritizovaná část úpravy v zákoně pak ponechána nebyla. Odpovědnost tak vzniká pouze za újmu způsobenou v případě věci vadné, nikoliv za každou újmu, která vyplývá ze zvláštní povahy dané věci, anebo v případě zanedbání náležitého dohledu. Došlo tak k zúžení případného rizika pro poskytovatele zdravotních služeb vyplývající pro něj z užití léčivých přípravků a z aplikací vakcín, jelikož nenese poskytovatel žádnou odpovědnost, pokud postupuje zcela *lege artis* a léčivý přípravek bude bezvadný. Z důvodové zprávy je zřejmé, že při tvorbě nového občanského zákoníku převážil názor o nesprávnosti pojetí přísné odpovědnosti za vadu způsobenou věcí a že si zúčastnění aktéři byli vědomi, že úprava vznikala ve zcela jiných politických podmínkách, jejichž změnu nelze při tvorbě právních předpisů přehlížet. Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku odkazuje na smysl a účel původního ustanovení a na kontext dané doby, kdy zdravotnické služby byly poskytovány socialistickým sektorem. Vztahy mezi poskytovatelem zdravotních služeb a pacientem byly zcela odlišné od vztahů dnešních. Toto mezi evropskými úpravami ojedinělé ustanovení pak zákonodárce v důvodové zprávě komentoval tak, že *„představuje v současné době nedůvodnou zátěž pro ty, kdo neporuší právní povinnost, a naopak postupují s plnou profesionalitou a podle zásad svého povolání (lege artis); tím spíše, že dnes jsou vztahy mezi soukromými osobami co do povahy kvalitativně odlišné od těch, jaké podle představ někdejšího zákonodárce měly být mezi občany a socialistickými organizacemi. Navrhuje se proto omezit povinnost k náhradě škody jen na případy, kdy škodu způsobila vada*

*věci použité při plnění.*⁸⁷“ Pojem *lege artis* pak nebyl v důvodové zprávě uveden náhodou a z jeho užití je zřejmé, že při tvorbě nového občanského zákoníku se jeho autoři v této oblasti zamýšleli zejména nad dopady pro poskytovatele zdravotních služeb. Zákonodárce tak vyslyšel požadavky četných odborníků v oblasti odpovědnosti a posoudil dosavadní úpravu jako v rozporu se zásadou spravedlnosti, když poskytovatel zdravotnických služeb nesl odpovědnost i za skutečnosti, které nemohl zcela ovlivnit, a v případě povinného očkování dokonce za takové skutečnosti, které mu stát nařizoval pod hrozbou sankce za přestupek dle zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví⁸⁸.

Ve vztahu k omezení odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb lze výše nastíněný postoj zákonodárce možné považovat za krok správným směrem, jelikož poskytovatel nenese odpovědnost za škodu způsobenou pouhou povahou věci, kterou přitom nemohl ovlivnit. Nutno zmínit i kritické pohledy na upuštění zákonodárce od přísného pojetí odpovědnosti pro poskytovatele zdravotních služeb. Mezi odpůrce této změny pak patří např. Vojtek, který se již v době běhu legisvakanční lhůty nového občanského zákoníku stavěl do rozporu se zamýšleným zúžením odpovědnosti. Dle Vojtka tak „[z]amrzí proto některá sugestivní až bulvarizující označení této praxe za „kladivo na zdravotnictví“ či za „zvrácené chápání odpovědnosti“, použítá neuvážlivými kritiky.⁸⁹“. Autor dále polemizuje nad otázkou, zda zákonná změna skutečně rozváže ruce zdravotníkům, či naopak povede ke snížení ochrany pacientů, u kterých došlo k poškození zdraví v důsledku aplikace léčivého přípravků. Jedná se však o názor menšinový, který nebyl hojně následován a se kterým se neztotožňuje ani autor této práce.

Ačkoliv z hlediska delikt ní odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb se jedná o posun správným směrem, nelze přehlížet určité právní vakuum při škodě způsobené povinným očkováním. Při očkování dobrovolném je pacient dostatečně seznámen s možnými riziky, resp. má možnost tato rizika zhodnotit a porovnat s případným benefitem očkování. Je možné tedy považovat za spravedlivé, že rizika spojená s dobrovolným očkováním nese právě pacient, který se svobodně mohl rozhodnout, zda aplikaci vakcíny podstoupí či nikoliv. Na druhou stranu v případě očkování povinného nelze z pohledu pacienta hovořit o svobodném

⁸⁷ Důvodová zpráva k návrhu OZ, zvláštní část, § 2936 až 2938.

⁸⁸ § 92k odst. 2 písm. a) ve spojení s § 46 odst. 5 zákona č. 258/2000Sb., o ochraně veřejného zdraví.

⁸⁹ VOJTEK, c. d. s. 122

rozhodnutí vakcinaci podstoupit, jelikož tuto povinnost mu stanoví stát v právním předpise. Dle autorova názoru tedy úprava občanského zákoníku, tak jak byla přijata v roce 2012, bez speciální úpravy pro škodu způsobenou v důsledku povinného očkování, není v souladu se zásadou spravedlnosti, tentokrát ve vztahu k poškozenému pacientovi. Zákodárce *de facto* v případě povinného očkování absolutně otočil a přešel od jednoho extrémního pojetí do extrémního pojetí druhého. V době starého občanského zákoníku nesl odpovědnost soukromý poskytovatel zdravotních služeb, jak bylo hojně kritizováno a jak je popsáno výše v této práci. Kritika však nebyla míněna v tom smyslu, že by to měl být právě pacient, který v případě újmy na zdraví způsobené povinným očkováním ponese sám veškeré následky, a to bez ničí odpovědnosti. Zákodárce tak místo přesunutí odpovědnosti na stát odpovědnost zcela odstranil. Tento postup znamená, že se poškozený nemůže domáhat žádné náhrady způsobené škody, a to ani přes absenci možnosti projevit svobodnou vůli, zda vakcinaci podstoupit, jelikož mu stát očkování prikazuje pod hrozbou sankce. Ačkoliv se nabízely argumenty, které byly nastíněny výše a které dovozovaly povinnost státu k náhradě újmy ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., soudní praxe tento přístup nikdy neaplikovala, jelikož se dle závěru Nejvyššího soudu nejedná o výkon státní správy. Dle Šustka takto definované právní vakuum v oblasti odpovědnosti za újmu způsobenou v důsledku státem uloženého povinného očkování zakládá pro případného poškozeného přímou diskriminaci, a to na základě důvodu vzniku újmy, jelikož poškozený se nemůže na rozdíl od jiných osob, kterým stát způsobil újmu, domáhat na státu její náhrady⁹⁰. V prvních letech účinnosti nového občanského zákoníku tak bylo nasnadě, že pokud nemá institut povinného očkování být přežitkem, bude nutné problematiku občanskoprávní odpovědnosti za škodu způsobenou povinnou vakcinací upravit, to mj. také z důvodu, že se jeví tato absence jako velmi silný argument pro odpůrce samotné podstaty povinného očkování.

2.4. Judikatura k právní úpravě

V důsledku výše popsané změny nastal po roce 2014 právní stav, který se jeví z hlediska zásady spravedlnosti jako neudržitelný. Na jedné straně stát zákonem ukládá povinnost podrobit se povinnému očkování a za nedodržení této povinnosti stanovuje občanům sankce a omezení, současně však stát na straně druhé odmítá převzít odpovědnost za případnou újmu na zdraví v důsledku povinné vakcinace. Již od počátku účinnosti nového občanského zákoníku

⁹⁰ ŠUSTEK, *c. d.*

tedy bylo zřejmé, že bude na zákonodárce vytvářen tlak směřující k přijetí speciální úpravy v rámci občanského zákoníku, zákonu o ochraně veřejného zdraví nebo speciálního zákona upravujícího odškodnění za újmu způsobenou v důsledku povinného očkování. Výrazně se v této oblasti projevil i Ústavní soud, který ačkoliv jako negativní zákonodárce nemá žádnou pravomoc přimět zákonodárny sbor k přijetí konkrétních úprav. Jeho postoje vyjádřené v rámci nálezů však mohou působit značnou doktrinální silou. Jako zásadní se v oblasti újmy způsobené v důsledku povinného očkování jeví Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2015 sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 19/14 se primárně zabývá právní úpravou upravující samotný institut povinného očkování. Úprava, kdy rozsah povinného očkování vyplývá z ministerské vyhlášky, je dle stěžovatelů v rozporu s čl. 4 Listiny základních práv a svobod, dle kterého mohou být povinnosti občanům ukládány toliko na základě zákona. Nad rámec výše uvedeného však stěžovatelé dávají Ústavnímu soudu k posouzení také problematiku náhrady případné újmy v důsledku povinného očkování a namítají rozpor stávající úpravy s Úmluvou o biomedicíně, respektive s jejím čl. 24, dle kterého „*Osoba, která utrpěla újmu způsobenou zákrokem, má nárok na spravedlivou náhradu škody za podmínek a postupů stanovených zákonem*“⁹¹. Zmiňovaný rozpor spatřují stěžovatelé zejména v konstrukci, kterou nastavil nový občanský zákoník a na základě které odpovědnost v případě újmy i přes postup *lege artis* a bezvadnost vakcíny nenese nikdo, ani stát, který očkování vyžaduje⁹². Ačkoliv se Ústavní soud v nálezu převážně zabývá samotnou podstatou povinného očkování, pro dokreslení celé problematiky považuje za nezbytné vyjádřit i *orbiter dictum* a formulovat pohled Ústavního soudu *de lege ferenda* na odškodnění újmy způsobené povinným očkováním. Dle Ústavního soudu, stanoví-li stát určitou povinnost, měl by se zamýšlet také nad převzetím odpovědnosti za případnou újmu v důsledku splnění této povinnosti občany. Ústavní soud absenci úpravy komentuje tak, že „*[n]elze však přehlédnout, že při realizaci povinného očkování jde o lékařský výkon preventivní povahy, činěný v zájmu ochrany veřejného zdraví, aprobovaný zákonem a mající mimořádně široký osobní rozsah a dopad. Tyto okolnosti ztěžují právní postavení osoby, jež může být v důsledku očkování poškozena na zdraví a je tedy namístě, aby legislativa odpovědně zvažila doplnění právní regulace institutu povinného očkování proti infekčním*

⁹¹ Čl. 24 Úmluvy o biomedicíně.

⁹² Bod 13 Nálezu Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

*nemoem o úpravu odpovědnosti státu za výše naznačené následky.*⁹³ “Důležitost nové úpravy je zdůrazněna také ve vztahu k právním řádům jiných států, jelikož absence odpovědnosti státu je v kontextu západní Evropy spíše ojedinělá. Popisované *orbiter dictum* je tak výrazným vykřičníkem pro zákonodárce a citovaným rozhodnutím byla otevřena diskuse o nutnosti přijetí speciální úpravy upravující odpovědnost škody v důsledku povinné vakcinace. Ačkoliv se Ústavní soud v tomto směru k odpovědnosti vymezil kriticky, samotnou úpravu a existenci institutu povinného očkování považuje za ústavně konformní. Ve vztahu k meritu věci tak Ústavní soud po pětistupňovém testu omezení základního práva uzavřel, že program povinného očkování je legitimním nástrojem v oblasti ochrany veřejného zdraví⁹⁴ a že jeho úprava ve formě vyhlášky není v rozporu s Ústavou.

Disentní stanovisko k citovanému nálezu vyjádřila soudkyně Kateřina Šimáčková, která shledává dosavadní právní úpravu povinného očkování v rozporu s právem na nedotknutelnost osoby, a to zejména z toho důvodu, že je obsah povinného očkování ponechán pouze na vůli Ministerstva zdravotnictví České republiky. V rámci disentního stanoviska se soudkyně Ústavního soudu vyjádřila také k problematice odškodňování újmy. V této otázce se Šimáčková s nálezem ztotožňuje, neboť zdůrazňuje, že *„musí být jasně stanoveno, že oběť ve prospěch veřejného zájmu, která prokáže spojitost mezi újmou a povinným očkováním, musí být odškodněna, a to ze zákona.*⁹⁵“ Ačkoliv zákonodárce dle Šimáčkové správně zbavil této odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb a omezil ji pouze na případy vadného výrobku a postupu *non lege artis*, příp. zanedbání náležitého dohledu, měl by to být stát, vzhledem ke stanovení povinnosti ve veřejném zájmu, kdo odpovědnost ponese. Přes shodu v tomto závěru však soudkyně nesouhlasí ve formě vyjádření nesouhlasu pléna Ústavního soudu se stávající úpravou, jelikož by dle Šimáčkové neměl názor zaznít pouze v *orbiter dictum*, neboť jde o neodlučitelnou součást povinného očkování. Tato problematika by tak měla být posuzována v rámci provedeného testu proporcionality. Pouze pokud by stát převzal odpovědnost za případnou újmu v důsledku povinného očkování, bylo by možné v institutu povinného očkování spatřit *„rovnováhu mezi právem na tělesnou integritu na straně jedné a ochranou veřejného zdraví na straně druhé.*“⁹⁶ Šimáčková kritizuje absenci odpovědnosti také v kontextu

⁹³ Bod 87 Nálezu Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

⁹⁴ Bod 84 Nálezu Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

⁹⁵ Disentní stanovisko Kateřiny Šimáčkové k Nálezu Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

⁹⁶ Tamtéž.

ostatních právních států, kde je tato odpovědnost výslovně upravena v zákonné úpravě. Za příklad je uvedeno USA, kde zákon stanoví povinnost k odškodnění újmy ze strany státu v případě očkování povinného i dobrovolného. Soudkyně dále dodává, že z důvodu těžkosti prokázat příčinnou souvislost je v USA vytvořena tabulka s nejčastějšími vedlejšími účinky a kauzální nexus se v případě nastání jednoho z nich toliko presumuje⁹⁷. Z disentního stanoviska Kateřiny Šimáčkové je tak možné vysledovat důležitost přijetí úpravy zakotvující odpovědnosti státu za újmu v důsledku povinného očkování a jeho neoddělitelnost od otázky, zda je vůbec legitimní udržovat povinné očkování v právní úpravě i po odklonu od paternalistické medicíny.

Na citovaný nálezn Ústavního soudu posléze navázal Nejvyšší soud v již rozebíraném Rozsudku ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014. V tomto rozhodnutí Nejvyšší soud vyjádřil v souladu s citovaným nálezem potřebu speciální úpravy právního řádu pro odškodnění újmy v důsledku povinného očkování. Zdůrazněno dále je, že se jedná o pouhou úvahu *de lege ferenda*, na kterou musí případně zareagovat zákonodárce. Do té doby je však nutno aplikovat i v případě povinného očkování obecnou úpravu soukromého práva upravené v ust. § 421a starého občanského zákoníku, resp. § 2936 občanského zákoníku nového⁹⁸. Vzhledem k výše nastíněnému názoru Ústavního soudu i Nejvyššího soudu tak šlo usuzovat, že stávající úprava bez odpovědnosti státu za újmu v důsledku povinného očkování nemůže mít dlouhého trvání, a to zejména z toho důvodu, že bylo poprvé pojmenováno riziko, které pro institut povinného očkování tato absence představuje. Jestliže v zájmu zákonodárce i nadále bylo zachování povinnosti očkovat se před vyhláškou vymezenými onemocněními, bylo po komentovaném nálezu nezbytné začít se této problematice aktivně věnovat. Snaha zákonodárce pak vyústila v přijetí zákona o odškodnění újmy způsobené povinným očkováním, kterým se autor práce zabývá v následující kapitole této práce.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014.

3. Zákon o odškodnění újmy způsobené povinným očkováním

Jak bylo již nastíněno v předchozí kapitole, krátce po rekodifikaci soukromého práva se začaly objevovat kritické názory na novou právní úpravu ve vztahu k újmě v důsledku povinného očkování. Na jedné straně byla správně opuštěna odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb při případné újmě na zdraví způsobené očkováním, na straně druhé však tuto odpovědnost nepřevzal stát. Dle novelizované úpravy tedy pacient musel případnou újmu v důsledku státem nařízeného očkování nést sám, což se jeví jako nespravedlivé vzhledem k povinnosti podstoupit povinné očkování ve veřejném zájmu. Kritické názory vyústily ve dvě již citované rozhodnutí vrcholných soudních orgánů, konkrétně Nález Pl. ÚS 19/14 Ústavního soudu a na něj navazující Rozsudek 25 Cdo 3953/2014 Nejvyššího soudu. Vzhledem k velké argumentační síle obou soudních orgánů se pak jevílo přijetí speciální úpravy, prostřednictvím které by stát převzal odpovědnost za újmu způsobenou povinným očkováním, jako žádoucí. Ačkoliv je možné obě rozhodnutí datovat již do roku 2015, přijetí komplexní úpravy zahrnující odškodnění újmy v důsledku povinného očkování se český pacient dočkal až v roce 2020, kdy byl v Parlamentu ČR přijat zákon č. 116/2020 Sb., o odškodnění újmy způsobené povinným očkováním.

3.1. Geneze právní úpravy

Prvotní konkrétní návrh převzetí odpovědnosti ze strany státu se objevil v rámci novelizace zákona o veřejném zdravotním pojištění, která byla během sedmého volebního období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR projednávána pod ST 270. Ačkoliv novelizace upravovala jinou problematiku v rámci zákona, byl k návrhu zákona předložen pozměňovací návrh poslankyně Niny Novákové a poslance Jana Farského v rámci opakovaného druhého čtení, kteří do úpravy zamýšleli zapracovat znění ust. § 49 odst. 4 v následující podobě:

„Za újmu nikoli zanedbatelnou způsobenou v pravděpodobné souvislosti s pravidelným očkováním, očkováním dle individuálního očkovacího plánu, zvláštním a mimořádným očkováním a očkováním hrazeným z veřejného zdravotního pojištění na základě zvláštního právního předpisu, nese odpovědnost stát. Má se za to, že způsobení této újmy je nesprávným úředním postupem a újma se odškodňuje v řízení dle zvláštního právního předpisu upravujícího odpovědnost státu za nesprávný úřední postup a za použití občanského zákoníku o náhradě újmy a promlčení. V řízení jedná za stát Ministerstvo zdravotnictví“.

Pozměňovací návrh nakonec nebyl v hlasování Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR přijat, když ze 182 přihlášených poslanců bylo pro pouze 21, z toho většina z poslaneckého klubu TOP09 – Starostové, o jejichž návrh se jednalo⁹⁹. Důležité je zmínit, že návrh byl zamítnut zejména kvůli zamýšlenému zakotvení úpravy individuálních očkovacích plánů, které byly s úpravou odškodnění újmy spjaty. Druhý důvod pak nastínila tehdejší legislativní náměstkyně ministra zdravotnictví Svatopluka Němečka Lenka Teska Arnoštová z ČSSD, která vysvětlovala důvod zamítavého rozhodnutí zákonodárského sboru tak, že „*[j]edním z důvodů je to, že poslanec Farský srovnává očkování s úředním postupem. My tvrdíme, že nejde o úřední postup, ale o postup léčebný.*“¹⁰⁰ Tehdejší obsazení Ministerstva zdravotnictví tak nesouhlasilo se subsidiární aplikací zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným postupem. Dle Romana Prymuly pak navíc v době projednávání předmětného návrhu již existoval na Ministerstvu zdravotnictví věcný záměr speciálního zákona upravujícího odpovědnost státu za újmu v důsledku povinného očkování¹⁰¹. Dá se tedy předpokládat, že právě vlastní iniciativa vládní většiny byla důvodem k zamítnutí pozměňovacího návrhu za účelem přijetí úpravy vlastní, více komplexní a se samostatným zvláštním právním předpisem. Ačkoliv byla úprava jednoznačně zamítnuta, nelze přehlížet určitou tendenci a zahájení diskuse v rámci zákonodárského sboru, která následně vyústila v přijetí zákona č. 116/2020 Sb., jenž se v základních charakteristikách shoduje i s komentovaným pozměňovacím návrhem.

Práce Ministerstva zdravotnictví ČR na vlastním návrhu se v podobě konkrétního návrhu projevila až po výměně vládnoucí garnitury, kdy na pozici ministra působil Adam Vojtěch. Dne 22. 11. 2018 byl do mezirezortního připomínkového řízení rozeslán materiál s návrhem zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním¹⁰². Po skončení připomínkového řízení a vypořádání mezirezortních připomínek následovalo projednání

⁹⁹ 27. schůze PSP, 121. hlasování ze 20. května 2015. [cit. 2021-10-18] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=60898>.

¹⁰⁰ TESKA ARNOŠTOVÁ, L. In: Za vážnou újmu po očkování by měl být odpovědný stát, uznává ministerstvo. *Lidovky*. [online]. 6. 3. 2017 [cit. 2021-10-18] Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/odpovednost-statu-za-nasledky-po-ockovani-dosud-spici-ministerstvo-souhlasi.A170303_101136_in_domov_sk.

¹⁰¹ PRYMULA, R. In: Za vážnou újmu po očkování by měl být odpovědný stát, uznává ministerstvo. *Lidovky*. [online]. 6. 3. 2017 [cit. 2021-10-18] Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/odpovednost-statu-za-nasledky-po-ockovani-dosud-spici-ministerstvo-souhlasi.A170303_101136_in_domov_sk.

¹⁰² Vládní návrh zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-history-version?pid=KORNB6RLM99B>.

na schůzi Vlády dne 25. 3. 2019, na jejímž základě byl návrh postoupen do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR k projednání. Návrh zákona hladce prošel legislativním procesem a byl přijat dne 4. 3. 2020 ve znění schváleném Senátem a podepsán prezidentem republiky dne 12. 3. 2020. Schválený zákon byl následně vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 24. 3. 2020 pod číslem 116/2020 Sb., s účinností od 8. 4. 2020¹⁰³.

3.2. Důvodová zpráva

Důvodová zpráva k návrhu zákona ve své úvodní části shrnuje aktuální stav a důvody potřeby přijetí nové právní úpravy. Hlavním důvodem přijetí zákona byla zejména absence právního titulu, „na základě kterého by se osoba, které vznikla újma na zdraví v důsledku povinného očkování, mohla úspěšně domoci odškodnění této újmy s výjimkou případů, kdy újma je důsledkem nesprávného postupu poskytovatele zdravotních služeb, který očkování provedl, nebo kdy je újma důsledkem vady očkovací látky.“¹⁰⁴ Ve vztahu k odpovědnosti je předkladatelem zákona shrnut vývoj probírané právní problematiky, kdy za účinnosti starého občanského zákoníku existovala absolutní objektivní odpovědnost za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, ve smyslu již popsánoho ust. § 421a starého občanského zákoníku. Předmětné ustanovení bylo po změně politického systému považováno za nesprávné a nespravedlivé, jelikož i bezchybně postupující poskytovatel měl povinnost odškodnit případnou újmu. V rámci rekodifikace pak byla absolutní objektivní odpovědnost opuštěna, protože nastal dle důvodové zprávy nežádoucí stav, kdy se poškozený zcela nemůže domoci náhrady újmy. Ačkoliv je uvedena ojedinelost vzniku újmy v důsledku očkování, je třeba dle navrhovatele právního předpisu respektovat čl. 24 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně a tyto osoby odškodňovat, jak připustil i Ústavní soud.

Autor právního předpisu v důvodové zprávě dále shrnuje základní principy navrhované právní regulace, ze kterých při přípravě zákona vycházel. Dle právní úpravy má stát nahrazovat újmu způsobenou pouze očkováním povinným ve smyslu zákona o ochraně veřejného zdraví,

¹⁰³ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČR. SNĚMOVNÍ TISK 451. Vládní návrh zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. [online] [cit. 2021-10-18] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&T=451>.

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním.

a to v případě očkování pravidelného, zvláštního nebo mimořádného. Dále se má odškodňovat pouze újma v důsledku toho očkování, které provedl odborný poskytovatel zdravotních služeb v souladu se zákonem o zdravotních službách. Třetí princip reaguje na obtížnost prokazování kauzality v oblasti újmy způsobené očkovací látkou. V reakci na tuto obtížnost zákon využívá konstrukce, která se aplikuje např. v USA, a to zakotvení vyvratitelné domněnky naplnění příčinné souvislosti, pokud nastanou komplikace předpovídané v prováděcím právním předpise. Vymezení přesné podoby prováděcího předpisu má náležet Ministerstvu zdravotnictví. Důvodová zpráva však nastiňuje příklady zdravotních komplikací naplňujících vyvratitelnou domněnku, kdy uvádí např. *anafylaxe nebo anafylaktický šok, branchiální neuritis, encefalopatie, chronická artritida*¹⁰⁵. Neméně důležitým principem je pak povaha úpravy právního předpisu, který je vymezen jako *lex specialis* ve vztahu k subsidiárně aplikovatelnému občanskému zákoníku jakožto *lex generalis*. Toto vymezení je pak důležité vzhledem k posouzení např. promlčecí lhůty a jiným institutům ve speciálním zákoně neupravených. V neposlední řadě je třeba uvést procesní stránku návrhu tak, jak je popisována v důvodové zprávě, tedy základním způsobem je podání žádosti na Ministerstvo zdravotnictví ČR s tím, že pouze pokud nebude žadatel odškodněn do šesti měsíců, má právo obrátit se na soud. Ve světle výše popsanych principů byla i úprava Parlamentem přijata, a to v podobě, která bude podrobněji popsána níže. Na závěr důvodové zprávy autor předpisu shrnuje mezinárodní kontext problematiky, kde již v době účinnosti starého občanského zákoníku byla Česká republika jednou z mála zemí, kde odpovědnost nenesl sám stát, ale konkrétní poskytovatel zdravotních služeb. Ačkoliv v rámci rekodifikace došlo k výrazné proměně, vzhledem k vývoji medicínského práva v moderních světových demokraciích pak ani úprava nového občanského zákoníku nebyla udržitelná a byla nutná další úprava, kdy společnost má být solidární vůči osobám, kterým byla újma způsobena ve společenském zájmu¹⁰⁶.

3.3. Právní úprava

V úvodním ustanovení zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním je stanovena návaznost právní úpravy na zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, který obsahuje základ institutu povinného očkování. Úprava odpovědnosti státu za újmu v důsledku očkování se tak aplikuje na případy povinné vakcinace, která je blíže upravena ve vyhlášce č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem. V souladu

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž.

s ust. § 46 a ust. § 69 odst. 1 písm. g) zákona o ochraně veřejného zdraví se jedná o očkování pravidelná, zvláštní a mimořádná, tedy v ostatních případech očkování dle vyhlášky se úprava komentovaného zákona neaplikuje. Při posuzování úvodního ustanovení pak může vyvstat otázka, zda se komentovaný zákon o odpovědnosti státu aplikuje i na případy očkování, kde povinnost k podstoupení tohoto očkování je stanovena jiným právním předpisem. Záměr zákonodárce aplikovat odpovědnost státu i na tyto typy povinného očkování pak vyplývá z důvodové zprávy, která ve zvláštní části stanoví, že „[j]e-li v jiných zákonech uvedena povinnost podrobit se povinnému očkování, jedná se o povinné očkování podle zákona o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů (např. § 134 a 136 zákona o pobytu cizinců na území České republiky, § 103 a 106 zákoníku práce, § 11 zákona o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině, § 92 a 124 zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, § 94 zákona o vojácích z povolání, § 28 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, § 18 zákona o výkonu vazby, § 17 zákona o výkonu zabezpečovací detence).¹⁰⁷“ Ačkoliv závazný výklad zákona bude v konkrétních případech náležet Ministerstvu zdravotnictví, respektive soudu, dá se předpokládat, že se právní mechanismus odpovědnosti státu aplikuje i na případy, kdy povinnost podstoupit očkování je stanovena jiným právním předpisem.

V případě odpovědnosti státu z logiky věci vyplývá, že se jedná toliko o odpovědnost objektivní, jelikož k zavinění státu při aplikaci povinného očkování z povahy věci nemůže dojít, resp. není toto posouzení relevantní. Z hlediska vzniku škody jakožto jedné z podmínek vzniku odpovědnosti pak ust. § 2 stanoví, že k náhradě újmy dle zákona dojde pouze při zvlášť závažném ublížení na zdraví. Předpoklady vzniku odpovědnosti státu jsou dle právní úpravy podstoupení povinného očkování, existence zvlášť závažného ublížení na zdraví a příčinná souvislost. Otázka aplikace povinného očkování byla vyřešena výše v této kapitole. Pro případnou existenci nároku poškozeného na náhradu škody bude dále zásadní posouzení, zda v daném případě došlo k zvlášť závažnému ublížení na zdraví, přičemž zákonodárce ponechává vymezení pojmu na soudní praxi. Pojem již najdeme v soukromoprávním předpise užitý přímo v občanském zákoníku, a to v ust. § 2959, dle kterého se odškodňuje újma osob blízkých, došlo-li k zvlášť závažnému ublížení na zdraví. Ve vztahu k probíranému ustanovení občanského zákoníku byl obsah pojmu vymezen soudní doktrínou, a ačkoliv se ust. § 2959

¹⁰⁷ Tamtéž.

vztahuje k tzv. sekundárním obětem, dá se předpokládat, že může vymezení posloužit i pro posouzení nároku z hlediska § 2 zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Zásadní je pak v této otázce rozsudek Nejvyššího soudu 25 Cdo 4210/2018. V dané věci dcera stěžovatelů utrpěla při dopravní nehodě roztržení pravé poloviny bránice s výhřezem pravého laloku jaterního do dutiny hrudní, oboustranné pohmoždění plic, zlomeninu těla druhého bederního obratle, pohmoždění stěny hrudníku, otřes mozku a poškození okohybných svalů či nervů. V důsledku těchto zranění byla hospitalizována od 1. 3. do 31. 3. 2014 a následně od 29. 4. do 16. 5. 2014. I přes rozsáhlá poranění došlo prvoinstančním soudem k zamítnutí žaloby na náhradu nemajetkové újmy sekundárních obětí s odůvodněním, že nedošlo k zvlášť závažnému ublížení na zdraví. Proti tomuto rozhodnutí žalobci podali odvolání. Odvolací soud nicméně potvrdil rozhodnutí prvoinstančního soudu a vyložil ust. § 2959 tak, že zvlášť závažné ublížení na zdraví je „*nikoliv každé omezení primární oběti v obvyklém způsobu života delší šesti týdnů*“¹⁰⁸. Vyložení pojmu zvlášť závažného ublížení na zdraví oběma soudními instancemi se jeví žalobcům jako nesprávné. Z tohoto důvodu podali také dovolání proti citovanému rozhodnutí. V dovolání stěžovatelé uvádí, že jejich dcera „*upadla po dopravní nehodě do bezvědomí, které trvalo téměř 3 týdny, prakticky 6 měsíců musela být upoutána na lůžku bez možnosti pohybu. Těžká vnitřní zranění ji ohrožovala na životě a spolu s mimořádně dlouhou dobou léčení nutno kvalifikovat tento stav jako zvlášť závažné ublížení na zdraví. Dovolatelé odkazují i na § 122 odst. 2 trestního zákona s tím, že orgány činnými v trestním řízení bylo zranění jejich dcery kvalifikováno jako těžká újma na zdraví*“¹⁰⁹. „Ačkoliv intenzita poranění dcery stěžovatelů se jeví jako vysoká, Nejvyšší soud posoudil dovolání jako nedůvodné a přisvědčil tak rozhodnutí odvolacího soudu, tedy že nedošlo k naplnění pojmu zvlášť závažného ublížení na zdraví. Blíže k předmětnému pojmu Nejvyšší soud dodává, že „*[p]ůjde zpravidla o ta nejtěžší zdravotní poškození, zejména o kómatické stavy, závažná poškození mozku či o ochrnutí výrazného rozsahu, tj. o následky srovnatelné s usmrcením osoby*“, tedy stavy, „*kdy tato osoba byla trvale vyřazena z většiny sfér společenského uplatnění a změnila se v osobu trpící výjimečně nepříznivým zdravotním stavem ... [k]romě případů s nejzávažnějšími následky může jít i o případy velmi těžkých zranění, která budou primární obětí po delší dobu ohrožovat na životě nebo po delší dobu zatěžovat výrazně nepříznivým zdravotním stavem*“¹¹⁰ Nad rámec uvedeného je pak dle Nejvyššího soudu stěžovateli namítané srovnání

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

s ust. § 122 odst. 2 písm. i) trestního zákoníku zcela irelevantní. Nejvyšší soud tedy dovolání zamítl s tím, že se v případě popsané nehody nejednalo o zvlášť závažné ublížení na zdraví.

Z výše popsaného vyplývá, že soudní praxe k vymezení pojmu zvlášť závažného ublížení na zdraví přistoupila velmi restriktivně, když se jedná pouze o případy, kdy je osoba zcela nebo výrazně omezena v běžném životě. Proti tomuto vymezení v rámci výše popsaném rozhodnutí Nejvyššího soudu podali stěžovatelé ústavní stížnost. Stěžovatelé zejména nesouhlasí se způsobem posouzení otázky ze strany Nejvyššího soudu, když namítají, že tento výklad by *de facto* znamenal, že pokud zranění nezanechá výrazné trvalé následky, nepůjde nikdy o zvlášť závažné ublížení na zdraví¹¹¹. Ústavní soud však v rozhodnutí poukázal na vymezení vztahu mezi Ústavním soudem a soudy obecnými, kdy Ústavní soud je v této otázce oprávněn posoudit pouze, zda se obecné soudy dopustily takového pochybení, které by bylo možné posoudit jako protiústavní. K přesnému vymezení pojmu zvlášť závažnému ublížení na zdraví je v nálezu uvedeno, že „[z] ústavněprávního hlediska je dále podstatnou skutečností, že obecné soudy tuto hranici v konkrétním případě stanovily a své rozhodnutí řádně odůvodnily“¹¹², pročež byla ústavní stížnost zamítnuta. Výše popsané vymezení Nejvyššího soudu tak lze považovat za závazné pro případnou aplikaci ust. § 2 zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním Ministerstvem zdravotnictví, kdy k odškodnění má dojít v případech např. ochrnutí, kómatických stavů nebo závažného poškození mozku. V ostatních případech se dá pak předpokládat, že poškozený nemá nárok na odškodnění od státu.

V ust. § 2 zákona je uveden taxativní výčet druhů újmy, který stát odškodňuje ve smyslu právního předpisu. Speciální úprava využívá stejné pojmosloví jako občanský zákoník, pročež vzhledem k subsidiární aplikaci občanského zákoníku pro přesné vymezení a způsob výpočtu výše nahrazované škody se aplikuje obecná úprava. Z nemajetkové újmy se dle zákona nahrazují vytrpěné bolesti a ztížení společenského uplatnění, z újmy majetkové pak náhrada ztráty na výdělku. Z hlediska rozsahu nahrazované újmy pak nelze opomenout dynamický vývoj vymezení širě nahrazované újmy v rámci tvorby zákona. Ačkoliv ministerský návrh původně pojal rozsah nejširším možným způsobem a navrhoval odškodňovat všechnu majetkovou i nemajetkovou újmu, v poslanecké sněmovně došlo k výraznému zúžení, když do Senátu odešlo znění, dle kterého se naopak odškodní pouze ztížení společenského uplatnění.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. února 2021, sp. zn. I. ÚS 3449/19

¹¹² Tamtéž.

Senát následně návrh zákona korigoval a vymezil rozsah náhrady újmy tak, jak je vymezen v účinném znění a jak byl popsán výše¹¹³. Oproti obecné úpravě odškodnění újmy při ublížení na zdraví se jedná o zúžení odpovědnosti pouze na vyjmenované druhy majetkové a nemajetkové újmy, takto vymezený kompromis se pak jeví z hlediska vyvážení spravedlnosti a zároveň praktičnosti úpravy jako adekvátní. V neposlední řadě je důležité zmínit také druhý odstavec citovaného ustanovení, dle kterého stát odškodní dále nemajetkovou újmu ve formě duševních útrap osobám blízkým, došlo-li v důsledku povinného očkování k zvláště závažnému ublížení na zdraví nebo usmrcení.

Z hlediska uplatnění práva ze strany poškozeného pacienta se pak jako zcela zásadní jeví ust. § 3, které zakládá domněnku příčinné souvislosti mezi vznikem újmy na zdraví a povinným očkováním. Konkrétně je ustanovení formulováno následovně: „*Jedná-li se o újmu na zdraví, kterou prováděcí právní předpis stanoví jako pravděpodobný následek daného povinného očkování a tento následek nastane po provedení daného povinného očkování v době stanovené tímto prováděcím právním předpisem, má se za to, že újma na zdraví byla způsobena povinným očkováním.*“¹¹⁴ Z textace ustanovení vyplývá, že se jedná o domněnku vyvratitelnou. K prováděcímu právnímu předpisu je v souladu s ust. § 8 zmocněno Ministerstvo zdravotnictví, kterým mají být stanoveny „*následky povinného očkování spočívající v újmě na zdraví, u kterých je na základě odborného medicínského poznání pravděpodobné, že nastanou, a dobu, ve které tyto následky po provedení daného povinného očkování nastanou.*“¹¹⁵ Ačkoliv vydání vyhlášky a následné uplatnění vyvratitelné domněnky není nutnou podmínkou pro vznik odpovědnosti, je vyvratitelná domněnka způsobila výrazně usnadnit pozici poškozených. Prokázání příčinné souvislosti bez využití vyvratitelné domněnky pak může být v některých případech neproveditelné, jelikož není možné s jistotou prokázat, že zdravotní komplikace skutečně vznikla v důsledku povinného očkování. Z důvodové zprávy vyplývá, že právě obtížnost prokazování kauzálního nexu v medicínskoprávních sporech je důvodem zakotvení konstrukce vyvratitelné domněnky¹¹⁶. Ačkoliv zákon vešel v účinnost dne 8. 4. 2020, do listopadu roku 2021 Ministerstvo zdravotnictví doposud nevydalo zamýšlený prováděcí

¹¹³ VRÁBLOVÁ, B., DVOŘÁKOVÁ, K., ŠVARCOVÁ, L. *Zákon o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020. s. 15.

¹¹⁴ § 3 zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním

¹¹⁵ § 8 zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním.

¹¹⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 116/2020 Sb. o náhradě újmy způsobené povinným očkováním.

právní předpis. Je pochopitelné, že v době pandemie onemocnění Covid-19 mělo ministerstvo omezené personální zdroje pro přípravu předmětné vyhlášky. Její přijetí se však z hlediska povinného očkování, a současně z hlediska očkování proti Covid-19 (jak je popsáno níže), jeví jako zásadní. Ke dni 14. 12. 2021 byly již zapracovány připomínky z mezirezortního připomínkového řízení a následovat by mělo zveřejnění ve sbírce listin, jak vyplývá z elektronické knihovny připravované legislativy¹¹⁷, přičemž předmětná vyhláška má zamýšlenou účinnost od ledna 2022. Je pravděpodobné, že konečná podoba vyhlášky již zůstane zachována a vyhláška tak vejde v účinnost tak, jak je k polovině prosince 2021 dostupná z elektronické knihovny. Zásadní je pak zejména tabulka tvořící přílohu vyhlášky, která určuje, v případě jakých zdravotních komplikací a v jaké době po očkování mají tyto komplikace nastat aby se vyvratitelná domněnky uplatnila. Tabulka je upravena v následující podobě¹¹⁸:

	Infekční nemoci, proti nimž je ve stanovených případech povinné očkování	Následky povinného očkování	Doba, ve které následky po provedení daného povinného očkování nastanou
1.	dávivý kašel a záškrt	anafylaktický šok	do 4 hodin
		brachiální neuritida (stranově příslušná)	2 až 28 dní
		encefalitida	do 72 hodin
2.	tetanus	anafylaktický šok	do 4 hodin
		brachiální neuritida (stranově příslušná)	2 až 28 dní
		encefalitida	do 72 hodin
3.	invazivní onemocnění vyvolané původcem	anafylaktický šok	do 4 hodin

¹¹⁷ Návrh vyhlášky o stanovení následků povinného očkování spočívajících v újmě na zdraví, u kterých je na základě odborného medicínského poznání pravděpodobné, že nastanou, a době, ve které tyto následky po provedení daného povinného očkování nastanou. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSBMREFD99>.

¹¹⁸ Tamtéž.

	Haemophilus influenzae typ b		
4.	přenosná dětská obrna	anafylaktický šok	do 4 hodin
5.	virová hepatitida B	anafylaktický šok	do 4 hodin
6.	příušnice	anafylaktický šok	do 4 hodin
		encefalitida	5 až 15 dní
7.	zarděnky	anafylaktický šok	do 4 hodin
		encefalitida	5 až 15 dní
		chronická artritida	7 až 42 dní
8.	spalničky	anafylaktický šok	do 4 hodin
		encefalitida	5 až 15 dní
		trombocytopenická purpura	7 až 30 dní
9.	tuberkulóza	ulcerace, abscesy, kolikvace axilárních mizních uzlin nebo fatální diseminovaná BCGitida	2 až 28 dní
10.	pneumokokové nákazy	anafylaktický šok	do 4 hodin
11.	covid-19	anafylaktický šok	do 4 hodin
		myokarditida	do 14 dní
		perikarditida	do 14 dní
		tromboembolie	do 28 dní
		imunitní trombocytopenie	do 28 dní
		syndrom kapilárního úniku	do 3 dní

K tomu, aby byla naplněna vyvratitelná domněnka, musí dojít při očkování proti nemoci uvedené ve druhém sloupci ke zdravotní příhodě uvedené ve třetím sloupci, a to v době uvedené ve sloupci čtvrtém. Pokud budou všechny tři předpoklady naplněny, není nutné ze strany poškozeného prokazovat příčinnou souvislost ve smyslu ust. § 3 zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Pod předmětnou tabulkou jsou následně uvedeny definice v tabulce uvedených následků povinného očkování, které blíže vymezují jednotlivé zdravotní komplikace a které mohou posloužit k usnadnění výkladu. Nad rámec předmětné vyhlášky i zdravotní komplikace, ke kterým dojde v důsledku povinného očkování, avšak nejsou

ve vyhlášce uvedeny, mohou být odškodněny taktéž. V těchto případech se však neuplatní presumpce příčinné souvislosti a bude nutné provádět standardní prokazování a zjišťování příčinné souvislosti, přičemž důkazní břemeno ponese poškozený, resp. jiná oprávněná osoba. Důkazními prostředky pak z logiky věci budou zejména zdravotnická dokumentace a znalecké posudky¹¹⁹.

Z procesního hlediska hraje důležitou roli ustanovení § 4 odst. 1 komentovaného zákona, dle kterého se žádost o poskytnutí náhrady podává Ministerstvu zdravotnictví ČR. Dle autorů komentáře k zákonu pak případné uplatnění u nesprávného správního orgánu nebude mít účinky uplatnění nároku z hlediska správních lhůt a promlčení, což se jeví jako rozdíl oproti zákonu o odpovědnosti státu za škodu¹²⁰. Druhý odstavec upřesňuje náležitosti žádosti z hlediska jejího obsahu a v odst. 3 najdeme dále uvedenou povinnost žadatele připojit k žádosti dokumenty potřebné pro posouzení práva na náhradu újmy, zejména se pak bude jednat o zdravotnickou dokumentaci poskytovatele zdravotních služeb. Ačkoliv zákon nestanoví kompletní výčet nutných příloh, je zřejmé, že žadatel má povinnost předložit takové dokumenty, aby unesl důkazní břemeno k prokázání tvrzeného zvláště závažného ublížení na zdraví a její příčinné souvislosti s aplikací povinného očkování, resp. výskyt následků uvedených v prováděcím právním předpise. V opačném případě nebude jeho nárok ministerstvem uznán. Dle důvodové zprávy se pro řízení před Ministerstvem zdravotnictví ČR neaplikuje správní řád, jelikož se nejedná o správní řízení. Důvodem pro tento závěr je zejména skutečnost, že se jedná o soukromoprávní nárok, přičemž postup bude obdobný jako postup při projednávání nároku dle zákona o odpovědnosti státu za škodu¹²¹.

Nemožnost subsidiární aplikace správního řádu se projeví zejména v tom, že ministerstvo nemá v případě nesplnění povinných náležitostí povinnost vyzvat žadatele o nesplnění těchto náležitostí a není povinno žadatele vyzvat k odstranění vad. Druhým důsledkem je pak skutečnost, že rozhodnutí nebude správním rozhodnutím ve smyslu správního řádu¹²². S uvedeným vyloučením posuzování řízení před ministerstvem jako správní řízení dále souvisí čtvrtý odstavec uvedeného ust. § 4, ve znění „[o]čkováný může pro účely posouzení

¹¹⁹ VRÁBLOVÁ, B., DVOŘÁKOVÁ, K., ŠVARCOVÁ, L. c. d., s. 15.

¹²⁰ Tamtéž s. 31.

¹²¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním.

¹²² VRÁBLOVÁ, B., DVOŘÁKOVÁ, K., ŠVARCOVÁ, L. c. d., s. 32

jeho práva na náhradu újmy udělit ministerstvu souhlas s nahlížením do zdravotnické dokumentace o něm vedené poskytovatelem zdravotních služeb a s pořizováním výpisů nebo kopií této zdravotnické dokumentace. Tento souhlas očkovaný připojí k žádosti o poskytnutí náhrady újmy.¹²³“ Jednalo-li by se o správní řízení, nebylo by nutné ze strany pacienta udělovat souhlas k nahlížení do zdravotnické dokumentace vzhledem k ust. § 65 odst. 2 písm. d) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, dle kterého mají zákonnou licenci k nahlížení do zdravotnické dokumentace mj. „osoby se způsobilostí k výkonu zdravotnického povolání, které se podílejí na výkonu působnosti správních orgánů, oprávněné k výkonu kontroly v rozsahu jejich pověření podle tohoto zákona nebo jiných právních předpisů.“¹²⁴ V případech posouzení nároku poškozeného ministerstvem se však citované ustanovení zákona o zdravotních službách neaplikuje, tedy Ministerstvo zdravotnictví ČR nemá bez dalšího právo na nahlížení do zdravotnické dokumentace poškozeného. Lze se domnívat, že právě výše popsané vyloučení užití zákonné licence na řízení před ministerstvem bylo důvodem pro přijetí citované úpravy.

Z důvodu vyloučení subsidiární aplikace správního řádu bylo dále nutné alespoň v obecném rozsahu upravit postup správního orgánu při řízení o podané žádosti. Tomuto dostal zákonodárce v ust. § 5 zákona, který v 6 odstavcích vymezuje základní procesní pravidla. Dle prvního odstavce má ministerstvo povinnost posoudit právo na náhradu škody bezodkladně. Tuto lhůtu pak blíže specifikuje následující odstavec, kde zákonodárce stanovil, že „*přiznanou výši náhrady újmy vyplatí ministerstvo očkovanému nejpozději do 6 měsíců ode dne, kdy žádost očkovaného o poskytnutí náhrady újmy byla ministerstvu doručena*“¹²⁵. Vzhledem k povinnosti vyplatit přiznanou výši ve stanovené lhůtě je zřejmé, že i o případném zamítnutí žádosti bude nutné ze strany ministerstva rozhodnout vždy do 6 měsíců. Tento závěr pak explicitně stanoví odst. 3, dle kterého v případě zamítnutí žádosti o náhradu újmy zčásti nebo celkově má ministerstvo povinnost žadatele o tomto závěru vyrozumět, a to právě ve výše uvedené lhůtě. Výjimku z takto stanoveného pravidla upravují přechodná ustanovení zákona, konkrétně ust. § 9 odst. 2, které šestiměsíční lhůtu prodlouží na roční, pokud k podání žádosti došlo v prvním půlroce účinnosti zákona. Jelikož účinnosti zákona nastala 8. 4. 2020 vztahuje se tato výjimka pouze na žádosti podané do 8. 10. 2020, tedy nejzazší termín rozhodnutí o těchto

¹²³ § 4 zákona č. 116/2020 Sb. o náhradě újmy způsobené v důsledku povinného očkování

¹²⁴ § 65 odst. 2 písm. d) ZZS.

¹²⁵ § 5 odst. 2 zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním.

žádostech byl 8. 10. 2021. Dle Barbory Vráblové, Kláry Dvořákové a Lenky Švarcové je důvodem k zavedení prodloužené lhůty vytvoření prostoru ministerstvu pro vytvoření funkčního systému pro posuzování žádostí¹²⁶. Naopak lhůtu pro poškozeného na podání žádosti ministerstvu zákon blíže neupravuje. Vzhledem k soukromoprávní povaze nároku se subsidiárně aplikuje promlčecí lhůta upravená občanským zákoníkem. Konkrétně se aplikuje ust. § 629 občanského zákoníku, které stanoví obecnou promlčecí lhůtu na tři roky. V souladu s ust. § 620 občanského zákoníku pak promlčecí lhůta počne běžet v momentě, kdy se o rozhodné události osoba dozví. Vzhledem k povaze povinného očkování, které je ve většině případů aplikováno nezletilému dítěti, je nutné zmínit také ust. § 622 občanského zákoníku, které počátek běhu lhůty pro nezletilého posouvá až do momentu nabytí zletilosti poškozeného. V souladu s ust. § 5 odst. 5 zákona promlčecí lhůta neběží v době od podání žádosti do rozhodnutí ministerstva.

Důležitým aspektem případného zamítnutí žádosti je pak přezkumný proces, který upravuje ust. § 5 odst. 4, které stanoví, že dojde-li k alespoň částečnému zamítnutí žádosti, má žadatel nárok se domáhat náhrady újmy u soudu. Vzhledem ke společné promlčecí lhůtě pro uplatnění u ministerstva, a případně u soudu, je v souladu se zásadou *vigilantibus iura* pro žadatele žádoucí, aby podal žádost na Ministerstvo zdravotnictví s dostatečným předstihem, aby měl po zamítavém rozhodnutí dostatečnou dobu na přípravu a podání žaloby. Soud by v případě pozdního podání žaloby byl nucen žalobu zamítnout¹²⁷. Podmínkou pro uplatnění práva na náhradu újmy u soudu je dle ust. § 5 odst. 6 právě podaná žádost u Ministerstva zdravotnictví ČR. Jinými slovy se formálně jedná o určitý druh přezkumného řízení u soudu, jelikož žadatel není oprávněn nárok uplatnit u soudu rovnou bez předchozí žádosti vůči ministerstvu. Vzhledem k novosti této úpravy nelze prozatím posuzovat rozhodovací praxi z hlediska případného nesplnění této podmínky, dle autorek komentáře k právnímu předpisu se však může analogicky použít výklad ustanovení § 15 zákona o odpovědnosti státu za škodu a judikaturu vztahující se k tomuto ustanovení. Nejvyšší soud se k dané otázce vyjádřil v rozhodnutí 30 Cdo 2560/2014, kde soud dovodil, že žalobce má povinnost doložit, že uplatnil požadovaný nárok nejprve u příslušného správního orgánu, přičemž pokud tak žalobce neučinil, považuje se tato absence za odstranitelný nedostatek řízení ve smyslu ust. § 104 odst. 2 občanského soudního řádu. Současně však Nejvyšší soud upozorňuje na svůj předchozí

¹²⁶ VRÁBLOVÁ, B., DVOŘÁKOVÁ, K., ŠVARCOVÁ, L. *c. d.*, s. 37.

¹²⁷ Tamtéž, s. 39.

rozsudek, ve kterém stanovil dvě výjimky z povinnosti předběžného projednání u správního orgánu. První výjimkou je „*situace, kdy nárok žalovaný u soudu přesahuje svou výší nárok uplatněný v rámci předběžného projednání v situaci, kdy žalovaná dala jasně najevo, že jej vůbec uspokojit nehodlá*“¹²⁸. Druhá výjimka se pak uplatní v případě, že soud tento nedostatek nerozpoznal včas a v řízení pokračoval i přes popsanou absenci podmínky. Vzhledem k totožnosti ustanovení u obou porovnávaných zákonů je možné dovodit, že v případném sporu za absence podané žádosti nejprve Ministerstvu zdravotnictví žalobu soudy zamítnou, s výjimkou nastíněných situací. Pravidla pro určení věcně a místně příslušného soudu ve speciálním zákoně nenajdeme, tedy je třeba aplikovat obecná pravidla obsažená v občanském soudním řádu. V případech, kdy soud dojde k opačnému závěru než Ministerstvo zdravotnictví při posuzování práva na náhradu újmy a přizná žalobci toto právo, bude muset ministerstvo újmu nahradit i přes svůj zamítavý postoj.

V ust. § 6 komentovaného zákona je zaveden princip odborné nezávislé komise který již existuje v rámci zákona o zdravotních službách pro potřebu posouzení stížností proti poskytovateli zdravotních služeb¹²⁹. Princip nefiguroval v původním návrhu zákona předloženém Parlamentu, byl přidán pozměňovacím návrhem č. 3543 poslankyně profesorky Věry Adámkové. Pozměňovací návrh byl zákonodárným sborem přijat a stal se součástí zákona. Základním prvkem ustanovení je, že ministerstvo může pro posouzení složitých případů komisi ustavit. Za důležité pak autor práce považuje skutečnost, že se nejedná o povinnost ministerstva ustavit komisi, nýbrž o jeho právo, kterého nemusí využít. Současně může odbornou komisi ministerstvo ustavit pouze na případy složité. Až zavedená praxe ukáže, jak často bude ministerstvo tohoto práva využívat a zda se rozhodne zřídit pro tyto případy komisi stálou, či bude pro případné složité případy ustavovat komisi *ad hoc*. Při nahlížení do portálu poradních orgánů, pracovních skupin a odborných komisí Ministerstva zdravotnictví je možné zjistit, že tato odborná komise doposud jmenována nebyla, není tedy možné blíže pojednat, jak často bude tento institut využíván a jakým způsobem se k jeho zřízení ministerstvo postaví. Ustanovení nad rámec uvedeného upravuje členy nezávislé odborné komise, které jmenuje Ministerstvo zdravotnictví, a dále procesní podmínky jednání komise.

¹²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2560/2014.

¹²⁹ § 93 a násl. ZZS.

V následujícím ustanovení § 7 je zákonodárcem stanoven regresní nárok v případě, že je újma způsobena zaviněným protiprávním jednáním třetí osoby. Důležitým aspektem je skutečnost, že se nejedná o regresní nárok Ministerstva zdravotnictví, které je pouze povinno zjištění o zavinění třetí osoby oznámit zdravotní pojišťovně, u níž je očkovaný pojištěn. Dle důvodové zprávy ustanovení navazuje na oprávnění zdravotní pojišťovny uplatnit regresní úhradu u skutečného škůdce ve smyslu ust. § 55 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění. Dle tohoto ustanovení *„zdravotní pojišťovna má vůči třetí osobě právo na náhradu těch nákladů na hrazené služby, které vynaložila v důsledku zaviněného protiprávního jednání této třetí osoby vůči pojištěnci.“*¹³⁰ Z uvedeného je tedy zřejmé, že regresní nárok se vztahuje toliko na prostředky, které byla pojišťovna nucena vynaložit ve formě hrazení zdravotní péče, a to v důsledku zaviněného protiprávního jednání třetí osoby, nikoliv ve smyslu náhrady újmy, kterou vyplatilo Ministerstvo zdravotnictví. Vzhledem ke skutečnosti, že ministerstvo může při svém šetření dojít k závěru, že újma byla způsobena zaviněným jednáním třetí osoby, jeví se jako logické umožnit ministerstvu tuto zjištěnou skutečnost oznámit zdravotní pojišťovně, která je oprávněna nárok vymáhat sama. Jako zásadní se jeví otázka, proč zákonodárci nevymezil regresní nárok také pro ministerstvo ve vztahu k vyplacené náhradě újmy, jelikož právo na náhradu vzniká poškozenému neohledně na existenci zavinění třetí osoby. Může tak nastat situace, kdy se bude pacient domáhat náhrady škody, která mu byla způsobena v důsledku nesprávného postupu poskytovatele při aplikaci povinného očkování, a ministerstvo bude povinno přesto tuto újmu nahradit. Dle Vráblové, Dvořákové a Švarcové je pak tímto důvodem možnost ministerstva uplatnit regresní nárok dle obecné úpravy občanského zákoníku¹³¹. S tímto závěrem se lze ztotožnit. Subsidiarita občanského zákoníku vyplývá z ust. § 9 odst. 1 a byla již popsána výše v této práci, tedy nad rámec uvedené úpravy se v neupravených oblastech použijí ustanovení upravující závazky z deliktů v ust. § 2894 a násl. občanského zákoníku. Regresní nárok je v této části upraven v ust. § 2917, dle kterého *„[k]do je povinen k náhradě škody způsobené jinou osobou, má proti ní postih.“* Nejčastějšími případy aplikace regresního nároku ve smyslu občanského zákoníku pak bude dle Bezoušky regres vůči pomocníkovi ve smyslu ust. § 2914 nebo regres zaměstnavatele vůči zaměstnanci za dodržení pravidel stanovených zákoníkem práce¹³². V případě, kdy škodu způsobí poskytovatel zdravotních služeb tím, že nedodrží zákonem stanovené povinnosti (zejména postup *lege artis*),

¹³⁰ § 55 ZoVZP

¹³¹ VRÁBLOVÁ, B., DVOŘÁKOVÁ, K., ŠVARCOVÁ, L. c. d., s. 50.

¹³² BEZOUŠKA, c. d., s. 1586-1587.

nebo výrobce léčiv ve smyslu škody způsobené vadou výrobku, je aplikace výše popsané úpravy regresního nároku ze strany ministerstva přípustná a správní orgán se bude moci domáhat náhrady v rámci soudního řízení vůči této třetí osobě. Stejný závěr je možné dovodit i mj. z Rozsudku Nejvyššího soudu 25 Cdo 5551/2017 k ust. § 2917, dle kterého „[p]ředpokladem vzniku regresního nároku podle citovaného ustanovení není, že povinnost k náhradě škody vyplývá z občanského zákoníku, může tedy vyplývat i z jiných právních předpisů“, např. pak právě ze zákona č. 116/2020 Sb. Záměr zákonodárce přeměřovat případný nárok na poskytovatele nebo výrobce je možný vysledovat i z vyjádření tehdejšího Ministra zdravotnictví Adama Vojtěcha na půdě Senátu Parlamentu ČR, kde Vojtěch uvedl: „[t]akže odpovědnost té farmaceutické firmy se pak dá vyvodit právě na základě toho, že došlo k nějaké vadě ve vakcíně. Případně může být odpovědnost vyvozena regresem i vůči tomu lékaři. Protože pokud lékař aplikuje vakcínu špatně, non lege artis, ví, že třeba je tam nějaká kontraindikace, a přesto vakcínu aplikuje, tak pak samozřejmě je to také na něm, aby na něm bylo to odškodnění vymáháno.¹³³“

Zákon obsahuje celkem tři přílohy, které navrhují vzor podoby ministerské vyhlášky pro potřebu aplikace vyvratitelné domněnky příčinné souvislosti, vzor souhlasu pacienta s nahlížením Ministerstva zdravotnictví do zdravotnické dokumentace a vzor žádosti o odškodnění újmy dle tohoto zákona. Přijetím komentovaného zákona zákonodárce napravil nedostatek právního řádu, který byl v rámci úvahy *de lege ferenda* nastíněn Ústavním soudem a který byl i odbornou veřejností vystavován kritice. S účinností od 8. 4. 2020 tak odpovědnost za újmu způsobenou povinným očkováním nese stát, konkrétně Ministerstvo zdravotnictví ČR.

3.4. Judikatura k právní úpravě

Ačkoliv se jedná o nový právní předpis a soudní doktrína doposud neměla možnost posuzovat vybrané problematické části zákona, Nejvyššímu soudu byla záhy předložena k posouzení otázka vztahující se ke retroaktivnímu působení zákona. Již ve fázi legislativního procesu se objevily otázky směřující ke zpětné účinnosti zákona. V rámci projednávání v Senátu tuto otázku nastínil senátor Václav Láska, který položil otázku, „jak tento zákon dopadne na případy, které se již staly? Jestli se na ně bude vztahovat a případně, jak daleko

¹³³ Diskuse o návrhu zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním v Senátu Parlamentu ČR. Dostupné z: <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=12&IS=6369&D=29.01.2020#b20436>.

*do minulosti?*¹³⁴“ Tehdejší ministr zdravotnictví Adam Vojtěch v rámci diskuse reagoval, že se zpětnou účinností se ani při přípravě návrhu zákona nepočítalo a že zákon má platit toliko *pro futuro*¹³⁵. Z hlediska základních právních principů, zejména pak právní jistoty, je tento závěr navrhovatelů zákona legitimní, je však bez pochyb, že vyvolává určitou právní diskusi vzhledem k disproporcionalitě úpravy mezi osobami, kterým újma vznikla před datem účinnosti zákona a po jeho účinnosti. Přijetím zákona *de facto* nastala situace, že osoby, kterým vznikla újma v důsledku povinného očkování v době od 1. 1. 2014 do 7. 4. 2020, nebudou na rozdíl od osob jiných se moci s úspěchem domáhat odškodnění této újmy, ať už vůči státu či vůči konkrétnímu poskytovateli.

Při těchto úvahách nelze opomenout silně medializovaný případ čtyřměsíčního chlapce, který v důsledku aplikace hexavakcíny v roce 2015 utrpěl levostrannou obrnu lícního nervu těžkého stupně s trvalými následky. Vzhledem k absenci právního předpisu však ministerstvo v souladu se zákonem odmítlo odškodnění rodině poskytnout, správnost postupu ministerstva následně potvrdil nalézací i odvolací soud s odůvodněním, že do doby přijetí zákona č. 116/2020 Sb. zákon nestanovil aktivní legitimaci státu, resp. ministerstva¹³⁶. Příklad se následně dostal až k Nejvyššímu soudu, který se tak k nastíněné otázce měl taktéž vyjádřit a sjednotit tak budoucí judikaturu. Dle dovolání by závěr odvolacího soudu o nedostatku právní legitimacy státu, resp. Ministerstva zdravotnictví, za újmu v důsledku povinného očkování mezi lety 2014 a 2020 vedl k neakceptovatelnému stavu, jelikož by byla způsobena nerovnost mezi osobami. Dle dovoatelů by měl soud za pomoci pravidla *analogie iuris* nahradit nedostatek legislativy svým výkladem. Nejvyšší soud na úvod rozhodnutí cituje ustanovení Úmluvy o biomedicině, Listiny základních práv a svobod a občanského zákoníku, ze kterých vyplývá, že každý má právo na ochranu tělesné a duševní integrity a pokud člověk utrpěl újmu zásahem do této integrity, má právo na náhradu této újmy. V rozsudku je dále zdůrazněno, že došlo-li k újmě na zdraví v důsledku vakcinace provedené do 31. 12. 2013, nesl odpovědnost za tuto újmu poskytovatel zdravotních služeb nehledě na jeho zavinění. Od roku 2014 nový občanský zákoník neobsahuje žádnou výslovnou úpravu odpovědnosti v důsledku povinného očkování, pokud se nikdo neprovinil. Na základě tohoto zjištění pak „[d]ovolací soud pokládá za

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ DIMUN, P. NS připustil retroaktivitu u náhrady za újmu způsobenou povinným očkováním. *Česká justice*. [online]. 7. 9. 2021 [cit. 2021-11-1]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/09/ns-pripustil-retroaktivitu-u-nahrady-za-ujmu-zpusobenou-povinnym-ockovanim/>.

nepřijatelné, nespravedlivé a diskriminující, aby se poškozeným, u nichž vznikla újma do 31. 12. 2013 a poté od 8. 4. 2020, náhrady újmy na zdraví dostalo, zatímco újma vzniklá v mezidobí mezi těmito daty by odškodněna nebyla, a to jen proto, že zákonodárce opomněl jejich nároky upravit. Řešení žalobcova nároku pouhým konstatováním absence zvláštní právní úpravy by znamenalo rezignaci na úlohu, jež soudům přisuzuje čl. 90 Ústavy. Dovolací soud se proto zabýval otázkou, zda a na základě čeho lze dovést odpovědnost žalované za újmu způsobenou povinným očkováním od 1. 1. 2014 do 7. 4. 2020.¹³⁷“ Nejvyšší soud v rozsudku uvádí odkaz na nálezný Ústavního soudu sp. zn. III. Ús 2264/13, dle kterého ve výjimečných případech, kdy není konkrétní právní otázka výslovně vyřešena zákonem a tato absence by způsobila nepřijatelný stav, soud má povinnost tuto mezeru určitým způsobem překlenout. Vzhledem k tomu, že se absence úpravy odpovědnosti za újmu v důsledku povinného očkování po roce 2014 jeví dle soudu jako neúmyslná mezera, nezbyvá soudu než vytvořit právní konstrukci, kterou se nechtěná absence úpravy napraví. Podle závěru soudu se při tvorbě zákona č. 116/2020 Sb. nabízel způsob, jak tento nedostatek vyřešit, a to prostřednictvím přijetí přechodných ustanovení, které by zákon přijaly se zpětnou účinností i na případy s újmu vzniklou mezi 1. 1. 2014 a 7. 4. 2020. Vzhledem k tomu, že tak zákonodárce neučinil, vznikla dle Nejvyššího soudu tzv. mezera v právu. Nejvyšší soud si je vědom skutečnosti, že aplikace zákona i na případy před jeho účinností by byly případem pravé retroaktivity, jejíž aplikace je v rozporu se základními principy práva. Obsahem zákazu retroaktivity však není zákaz jakéhokoliv zpětného působení právní normy, ale pouze případy, kdy by touto retroaktivitou současně došlo k zásahu do právní jistoty adresátů práva. Vzhledem k ospravedlnění užití pravé retroaktivity na zákon č. 116/2020 Sb. i na případy před jeho účinností proto soud uzavřel, že „za újmu způsobenou povinným očkováním v době od 1. 1. 2014 do 7. 4. 2020 odpovídá stát za podmínek zákona č. 116/2020 Sb.“ Tento závěr je pak možné považovat minimálně za diskutabilní, jelikož se jeví jako v rozporu se základními principy právního státu. V souladu s popsáním rozhodnutím by tedy Ministerstvo zdravotnictví ČR mělo odškodňovat poškozené i za újmu v důsledku vakcinace před 8. 4. 2020. Citované rozhodnutí je tedy zcela zásadní pro problematiku újmy způsobené povinným očkováním.

¹³⁷ Rozsudek Nejvyšší soudu ze dne 26. 8. 2021, sp. zn. 25 Cdo 2479/2020.

3.5. Statistiky týkající se podaných žádostí k odškodnění újmy

Ke dni tvorby této práce trvá účinnost komentovaného zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním bezmála dva roky, je možné tedy již z hlediska statistiky posoudit četnost využití odpovědnosti státu ze strany pacientů a počet podaných žádostí a dalších statistik dle tohoto zákona. Za tímto účelem pak autor práce podal žádost o poskytnutí informací ze strany Ministerstva zdravotnictví ČR dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Přesná podoba žádosti tvoří přílohu této práce. Ve vztahu k povinnému očkování bylo v rámci žádosti žádáno o poskytnutí informací týkající se počtu podaných žádostí do dne 15. 11. 2021, v kolika případech bylo této žádosti vyhověno, v jaké celkové výši byla osobám poskytnuta náhrada za újmu v důsledku povinného očkování, jaké byly nejčastější důvody odmítnutí žádosti o poskytnutí náhrady a v kolika případech se poškozený v případě zamítavého rozhodnutí domáhal určení náhrady újmy ze strany soudu ve smyslu § 5 odst. 4 zákona č. 116/2020, příp. v kolika případech soud přiznal náhradu. Dle informací poskytnutých Ministerstvem zdravotnictví je evidováno ke dni 15. 11. 2021 celkem 6 žádostí vztahujících se k povinnému očkování s tím, že žádné z těchto nebylo doposud vyhověno, tedy celková výše poskytnuté náhrady se rovná nule. Soudní spor eviduje ministerstvo jeden před účinností zákona č. 116/2020 Sb. a dále jedno soudní řízení po účinnosti tohoto zákona, ani v jednom ze soudních řízení však nebylo žalobě vyhověno.

V souladu se svou povinností obsaženou v ust. § 5 odst. 3 zákona o svobodném přístupu k informacím Ministerstvo zdravotnictví zveřejňuje na svých internetových stránkách všechny informace, které poskytlo na základě žádostí. I přes krátkou účinnost probíraného právního předpisu však již v průběhu roku 2021 bylo ministerstvo povinno reagovat na dotazy týkající se odškodnění újmy způsobené povinným očkováním. Pro potřebu této práce pak autor práce považuje za důležité rozebrat zejména reakce ministerstva na žádosti č. 61A ze dne 19. ledna 2021 a č. 759A ze dne 26. června 2021. V reakci na první z uvedených žádostí pak ministerstvo reaguje na dotaz vztahující se k vydání vyhlášky obsahující způsobené zdravotní komplikace za účelem naplnění vyvratitelné domněnky, a to následovně: „*[p]rováděcí vyhláška vydána není, ale ani to není třeba. Bude postupováno podle pravidel občanského zákoníku, stejně jako v případě většiny jiných případů újmy způsobené jinou osobou.*¹³⁸“ Z reakce ministerstva

¹³⁸ Odpověď Ministerstva zdravotnictví na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, č. 61-A. [online]. 26. 1. 2021 [cit. 2021-11-3]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/2021/02/61-A.pdf>.

zdravotnictví je patrné, že nepovažuje vydání vyhlášky za prioritní ve vztahu k jiným jeho povinnostem, což se však jeví jako nesprávné. Ačkoliv se lze ztotožnit s tvrzením, že do doby vydání právního předpisu se bude postupovat dle pravidel občanského zákoníku, prokázání příčinné souvislosti mezi způsobenou újmou a provedeným očkováním bude v mnoha případech nemožné. Právě za tímto účelem právní předpis uvádí, že „*Ministerstvo stanoví vyhláškou následky povinného očkování spočívající v újmě na zdraví, u kterých je na základě odborného medicínského poznání pravděpodobné, že nastanou, a dobu, ve které tyto následky po provedení daného povinného očkování nastanou.*¹³⁹“ Ustanovení tedy zmocňuje ministerstvo, nedává mu však prostor pro uvážení, zda se mu jeví vydání vyhlášky jako potřebné či nikoliv. Závěr ministerstva, že vydání vyhlášky není třeba je tak zcela nesprávný, jelikož mu vydání ukládá přímo zákon. Ministerstvo již vyhlášku v současné době připravilo, a to s plánovanou účinností od roku 2022, nicméně mělo k tomu dle názoru autora dojít výrazně dříve. Druhá z citovaných žádostí o informacích požaduje poskytnutí informací o podaných žádostech o odškodnění újmy způsobené povinným očkováním, a to k datu 26. června 2021, tedy za první čtvrtletí účinnosti zákona a zejména pak informaci o důvodu zamítnutí těchto žádostí. V návaznosti na žádost ministerstvo sdělilo, že bylo ve dvou případech odškodnění zamítnuto z důvodu, že k podání žádosti došlo před účinností zákona č. 116/2020 Sb.¹⁴⁰ Vzhledem k výše citovanému Rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2021, sp. zn. 25 Cdo 2479/2020 by však mělo dojít k odškodnění dle zákona i v případech, ke kterým došlo před účinností zákona, tedy případnou žalobu o zamítnutí těchto rozhodnutí by v současnosti již měli soudy posuzovat kladně, pokud byly naplněny ostatní předpoklady. Zda se jedná o tentýž případ újmy v důsledku hexavakcíny, který následně posuzoval Nejvyšší soud a který byl popsán výše, není z dostupných materiálů zřejmé, dá se však předpokládat že ano.

I přes poměrně krátkou účinnost právního předpisu lze z poskytnutých informací vysledovat určité tendence v oblasti újmy v důsledku povinného očkování, a to zejména fakt, že k zvlášť závažné újmě dochází v důsledku povinného očkování zcela ojediněle. Tato skutečnost vyplývá ze statistiky, dle které bylo doposud podáno pouhých 6 žádostí, přičemž ani v jedné nebyly dle ministerstva naplněny předpoklady vzniku odpovědnosti. Nelze opomenout

¹³⁹ § 8 zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy v důsledku povinného očkování

¹⁴⁰ Odpověď Ministerstva zdravotnictví na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, č. 759-A. [online]. 29. 6. 2021 [cit. 2021-11-3]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/2021/10/759a.pdf>.

skutečnost, že období, za které byly žádány informace od ministerstva, se zcela míjí s obdobím účinnosti vyhlášky, která stanoví seznam zdravotních komplikací pro aplikaci vyvratitelné domněnky příčinné souvislosti, jejíž účinnost je zamýšlena až v roce 2022. Nelze tedy zcela vyvrátit, že se četnost žádostí od roku 2022 zvýší, to však bude možné posoudit až s odstupem času.

4. Pandemie Covid-19

Onemocnění dnes všeobecně známé jako Covid-19 od roku 2020 výrazně ovlivnilo fungování světových společností. Za dobu do konce roku 2021 bylo dle Světové zdravotnické organizace nakaženo celosvětově více než 276 milionů osob, z toho více než 5 374 000 osob na koronavirus zemřelo. Z hlediska počtů pak nejvíce zasaženými kontinenty byly souhrnně Jižní a Severní Amerika, těsně následována Evropou s celkovým počtem přes 96 milionů nakažených. Žebříčku jednotlivých států z kvantitativního hlediska vévodí USA s téměř 52 miliony nakažených¹⁴¹. První onemocnění novým typem koronaviru se objevilo v jedenáctimilionovém čínském městě Wu-chan, provincii Chu-pej dne 31. 12. 2019. K prvnímu prokázání nakažení onemocněním došlo v souvislosti s osobami, které pracovaly, nebo se jinak podílely na tržním prodeji ryb, mořských plodů, kuřat, netopýřů atp. O 14 dní později již byl v Thajsku evidován první mimo čínský případ koronaviru¹⁴². Následně se virus začal šířit po celém světě a první evropský případ byl evidován dne 24. 1. 2020 ve Francii¹⁴³. V České republice byly první tři případy koronaviru prokázány dne 1. 3. 2020¹⁴⁴. Od začátku března 2020 bylo v České republice ke dni 25. 12. 2021 potvrzeno celkem 2 444 648 případů, z nichž 2 243 564 bylo vyléčeno, naopak 35 692 osob na onemocnění Covid-19 zemřelo. Hlavními příznaky onemocnění jsou dušnost, bolest svalů a kloubů, horečka, suchý kašel a ztráta čichu a chuti. V případě těžkého průběhu může docházet k zasažení plic a je nutná hospitalizace nakaženého, případně pak hospitalizace na JIP a napojení pacienta na přístroje, včetně plicních ventilátorů¹⁴⁵. V důsledku množství těžkých průběhů a případného přetížení zdravotnického systému se státy uchylují k opatřením všeho druhu, a to s cílem zpomalit šíření viru.

¹⁴¹ WORLD HEALTH ORGANIZATION. *WHO Coronavirus (Covid-19) Dashboard*. [online]. 2021. Dostupné z: <https://covid19.who.int/>.

¹⁴² STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Onemocnění novým koronavirem 2019-nCoV, nově pojmenovaným jako „COVID-19“ (coronavirus disease 2019)*. [online]. 12. 2. 2020 [cit. 2021-11-3]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/Epidemiologie/Coronavirus/Zakladni_info/20200212_Onemocneni_novym_koronavi_rem_2019.pdf.

¹⁴³ ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. Jeden v Paříži, druhý v Bordeaux. Nový čínský koronavirus se objevil i v Evropě. *iRozhlas* [online]. 24. 1. 2020. Dostupné z: <http://irozhl.as/8Q6>.

¹⁴⁴ VOJTĚCH, A. První případy nákazy koronavirem v ČR. *Youtube* [online]. 1. 3. 2020. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=gYebeWigyQ4&t=28s>.

4.1. Očkování proti onemocnění Covid-19

Již v počátcích pandemie bývá jako jedno z opatření za účelem zastavení šíření nemoci Covid-19 zmiňováno očkování, jehož výzkum probíhal intenzivně od vypuknutí pandemie. Výzkum dostupné a bezpečné vakcíny se jevil jako možná cesta ven z pandemie. Navíc pak je potřeba vakcinace zvýšena u některých rizikových skupin – seniorů, polymorbidních osob a osob, které jsou v nejužším a nejčastějším kontaktu s nakaženými. I přes vysoký zájem společnosti na vyvinutí vakcíny bylo třeba zachovat veškeré standardy, které si evropská společnost nastavila pro schvalování léčivých přípravků, a to zejména za účelem zajištění bezpečnosti očkováných. Při vývoji a schvalování vakcíny proti onemocnění Covid-19 tak nebylo vytvářeno v Evropské unii nové hodnocení a zvláštní procesy a vakcíny tak musely projít standardním schvalovacím procesem. Každá vakcína proti onemocnění Covid-19 doposud schválená Evropskou lékovou agenturou byla v souladu s výše uvedeným nejprve testována v laboratoři, včetně testování na zvířatech a následně proběhlo standardní klinické hodnocení. I přes uvedenou skutečnost byl tento výzkum vzhledem k naléhavosti celé situace a potřebě zastavit pandemii výrazně urychlen, přičemž urychlení však neznamenovalo upuštění od bezpečnostních opatření. Nástroji na urychlení bylo zejména využití enormního počtu osob podílejících se na procesu, alokace značných finančních prostředků a zejména kombinace jednotlivých klinických hodnocení tak, že byly některé studie prováděny souběžně¹⁴⁶. Dle EMA pak bylo dalším důvodem urychlení celého procesu také zintenzivnění vědeckého poradenství ze strany regulačních orgánů, které probíhalo formou dialogu mezi farmaceutickými společnostmi a pracovníky regulačních orgánů, zejména právě EMA¹⁴⁷. Za tímto účelem na půdě EMA vznikla pracovní skupina s názvem ETF, prostřednictvím které byly nastaveny schvalovací procesy tak, aby předložené žádosti o registraci probíhaly co nejrychleji a zároveň, aby byla zachována vysoká bezpečnost schválených vakcín. Díky této spolupráci mezi farmaceutickými firmami a EMA došlo k vývoji celé řady vakcín, které byly postupně užívány v rámci celé Evropské unie¹⁴⁸.

¹⁴⁶ EUROPEAN MEDICINES AGENCY. *COVID-19 vaccines: development, evaluation, approval and monitoring*. [online]. Dostupné z: <https://www.ema.europa.eu/en/human-regulatory/overview/public-health-threats/coronavirus-disease-covid-19/treatments-vaccines/vaccines-covid-19/covid-19-vaccines-development-evaluation-approval-monitoring>.

¹⁴⁷ Tamtéž

¹⁴⁸ STÁTNÍ ÚSTAV PRO KONTROLU LÉČIV. *Vakcíny proti Covid-19*. [online] [cit. 2021-11-5]. Dostupné z: <https://www.sukl.cz/vakciny-proti-covid-19>.

První vakcínou proti onemocnění Covid-19, která získala podmíněčnou registraci od EMA byla dne 21. 12. 2020 vakcína Comirnaty od firem Pfizer a BioNTech, přičemž do klinického hodnocení bylo celkem zařazeno přes 44 000 osob. V tomto klinickém hodnocení prokázala vakcína Comirnaty 95% účinnost¹⁴⁹. Následována byla vakcínou Spikevax od výrobce Moderna dne 6. 1. 2021, vakcínou Vaxzevria od výrobce AstraZeneca dne 29. 1. 2021 a vakcínou Janssen od výrobce Janssen Pharmaceutica s registrací dne 11. 3. 2021¹⁵⁰. Poslední doposud schválenou vakcínou je vakcína Nuvaxid od společnosti Novavax, které byla registrace udělena dne 20. 12. 2021. V současné době mohou být pacienti v České republice očkovaní proti onemocnění Covid-19 všemi výše zmíněnými pěti vakcínami. Ačkoliv je v zájmu společnosti, aby vakcínou byla očkována co největší možná část populace a předešlo se tak šíření onemocnění, nebylo očkování proti onemocnění Covid-19 doposud zařazeno do seznamu očkování povinných. Výjimku z dobrovolnosti stanovila vláda Andreje Babiše v demisi prostřednictvím ust. § 8 a 10a vyhlášky č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem. Dle tohoto ustanovení je očkování proti onemocnění Covid-19 povinné pro osoby, které dovršili 60 let a dále pro osoby působící při poskytování sociálních či zdravotních služeb, zaměstnance krajské hygienické stanice, osoby vykonávající služby v bezpečnostním sboru, hasiče, vojáky atp. Účinnost novelizační vyhlášky nastala dne 11. 12. 2021 a lhůtu pro splnění očkovací povinnosti stanovila do dne 28. 2. 2022. Vzhledem k obměně vládnoucí garnitury zůstává otázkou, zda zavedení povinného očkování pro vybrané skupiny obyvatel, které se může v mnoha ohledech jevit jako kontroverzní, bude zachováno, či dojde k jeho zrušení. Dle prvních prohlášení nového ministra zdravotnictví Vlastimila Válka by mělo dojít k úpravě vyhlášky a vyškrtnutí minimálně seniorů nad 60 let ze skupin, kterým bylo očkování stanoveno jako povinné¹⁵¹. V současné době však vzhledem k nestálosti situace nelze předvídat, zda k tomuto kroku ze strany ministerstva, resp. vlády ČR dojde a očkování je tedy možné považovat pro tyto skupiny za povinné. Ke dni 24. 12. 2021 bylo v České

¹⁴⁹ STÁTNÍ ÚSTAV PRO KONTROLU LÉČIV. *Vakcína Comirnaty od firem Pfizer a BioNTech získala podmíněčnou registraci*. [online]. 21. 12. 2020 [cit. 2021-11-5]. Dostupné z: <https://www.sukl.cz/sukl/evropska-agentura-pro-lecive-pripravky-doporucila-udelit-1>.

¹⁵⁰ MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. Informace o dostupných vakcínách. *Covid portál*. [online]. 2021 [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <https://covid.gov.cz/situace/informace-o-vaccine/informace-o-dostupnych-vakcinach>.

¹⁵¹ VÁLEK, V. In: Vláda upraví vyhlášku o povinném očkování v únoru, řekl Válek. *Seznam zprávy*. [online]. 19. 12. 2021 [cit. 2021-12-25]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/koronavirus-vlada-upravi-novelu-o-povinnem-ockovani-v-unoru-rekl-valek-183852>.

republice plně naočkováno celkem 62 % obyvatelstva. Procento proočkované české populace je vzhledem k celosvětovému procentu nadprůměrné, když celosvětová proočkovanost k tomuto dni činí 57,3 %. V kontextu zemí západní Evropy je však Česká republika hluboko za průměrem, pouze pro kontext je pak možné uvést např. Belgii (76 %), Itálii (74 %), Francii (73 %), Rakousko (71 %), Německo (70 %) nebo Švýcarsko (67 %)¹⁵². Vzhledem k této nízké proočkovanosti se jeví jako pochopitelné, že vláda se snaží různými motivačními kroky přesvědčit obyvatelstvo k tomu, aby očkování podstoupilo. Jedním z těchto kroků je pak i převzetí odpovědnosti ze strany státu za případnou újmu v důsledku očkování proti onemocnění Covid-19.

4.2. Odškodnění újmy způsobené očkováním proti onemocnění Covid-19

Dne 23. 12. 2020 byl ve Sbírce zákonů vyhlášen zákon č. 569/2020 Sb., o distribuci léčivých přípravků obsahujících očkovací látku pro očkování proti onemocnění COVID-19, o náhradě újmy způsobené očkovaným osobám těmito léčivými přípravky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Ačkoliv se právní předpis primárně zabývá problematikou distribuce léčivých přípravků obsahující očkovací látku pro očkování proti onemocnění Covid-19, v ust. § 2 dále uvádí, že „[s]tát nahradí osobě, která se nechala očkovat léčivým přípravkem podle § 1 odst. 1, újmu způsobenou očkováním léčivým přípravkem podle § 1 odst. 1, došlo-li následkem tohoto očkování k zvlášť závažnému ublížení na zdraví očkovaného, vytrpění bolesti, ztrátě na výdělku nebo ztížení společenského uplatnění. Pro posouzení této újmy a rozsah náhrady se použije zákon č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním, obdobně.¹⁵³“ Dle důvodové zprávy již před přijetím právního předpisu byla problematika případné újmy řešena smlouvami uzavřenými mezi státem a výrobci vakcín proti onemocnění Covid-19, podle kterých měli výrobci případné újmy vymáhat po státu regresně. Z tohoto důvodu se jedná toliko o zjednodušení postupu při zachování odpovědnosti státu¹⁵⁴. Současný ministr zdravotnictví Vlastimil Válek již při projednávání v Poslanecké sněmovně v rámci živelné diskuse zdůrazňoval nutnost

¹⁵² OUR WORLD IN DATA. *Coronavirus (COVID-19) Vaccinations*. [online]. [cit. 2021-11-20] Dostupné z: <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>.

¹⁵³ § 2 zákona č. 569/2020 Sb.

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 569/2020 Sb.

případného odškodnění újem v důsledku očkování proti Covid-19¹⁵⁵, jeví se tedy jako pravděpodobné, že odpovědnost ponese stát i nadále a nedojde tak ke změně úpravy v důsledku obměny vládnoucích politických sil.

Základním východiskem právní úpravy je, že stát nahradí újmu, pouze pokud byla způsobena v důsledku vakcíny uvedené v § 1 odst. 1 citovaného právního předpisu. Těmito přípravky jsou toliko léčivé přípravky obsahující „*očkovací látku proti onemocnění COVID-19 pořízených z prostředků státního rozpočtu na základě rozhodnutí Komise C(2020) 4192 ze dne 18. června 2020 o schválení dohody s členskými státy o pořízení očkovacích látek proti COVID-19 jménem členských států a souvisejících postupech.*“ V případě újmy způsobené v důsledku jinak pořízené vakcíny, příp. vakcíny zcela jiné, neponese stát za tuto újmu žádnou odpovědnost. Jako příklad je možné uvést například situace, kdy se osoba nechá očkovat mimo území České republiky, přestože se jedná o vakcínu v České republice běžně užívanou, jako druhý příklad se pak nabízejí vakcíny v Evropské unii doposud neschválené. Za zmínku stojí například vakcíny Sputnik V nebo Sinopharm, kde se zbavení odpovědnosti státu jeví jako zcela legitimní vzhledem k pochybným schvalovacím procesům v Rusku, resp. Číně. I přes úzce pojaté vymezení léčivých přípravků, při jejichž újmě stát škodu nahrazuje, zavádí zákon zcela ojedinělou konstrukci a rozšíření odpovědnosti státu za újmu způsobené vakcinací. Doposud stát odškodňoval toliko újmu v důsledku povinného očkování, dle zákona č. 569/2020 Sb. však stát nově odškodňuje i újmu způsobenou očkováním dobrovolným proti onemocnění Covid-19. Toto očkování tak je jediným dobrovolným očkováním, kde stát nese odpovědnost za případnou újmu. Důvodem přijetí institutu odškodnění je dle názoru autora snaha státu motivovat jednotlivce k podstoupení očkování za účelem zajištění nejvyšší možné míry proočkování populace. Lze se domnívat, že nad rámec uvedeného důvodem pro přijetí úpravy byly také nejrůznější typy dezinformací, které se šíří v mediálním prostoru a které mají způsobilost odradit některé jednotlivce od podstoupení očkování.

¹⁵⁵ Diskuse o návrhu zákona o distribuci léčivých přípravků obsahujících očkovací látku pro očkování proti onemocnění COVID-19, o náhradě újmy způsobené očkováním osobám těmito léčivými přípravky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/072schuz/s072138.htm>.

Ačkoliv se ustanovení na první pohled jeví jako odpovídající základním ustanovení zákona o odškodnění újmy způsobené povinným očkováním, nelze přehlížet rozdíly v textaci zákona. Zákodárce v případě zákona č. 569/2020 Sb., zvolil odlišnou formulaci, když uvedl, že stát nahradí újmu, dojde-li v důsledku očkování proti onemocnění Covid-19 ke zvlášť závažnému ublížení na zdraví, vytrpění bolesti, ztrátě na výdělků nebo ztížení společenského uplatnění. Z této textace tedy vyplývá, že odpovědnost státu není nutně vázána na vznik zvlášť závažného ublížení na zdraví, ale toliko alternativní vznik zvlášť závažného ublížení na zdraví, vytrpěné bolesti, ztrátě na výdělků nebo ztížení společenského uplatnění. Při užití jazykového výkladu by tedy došlo v případě očkování proti onemocnění Covid-19 k výraznému rozšíření odpovědnosti státu. Dle tohoto výkladu by pak mohl stát nést odpovědnost i mj. při vzniku několikadenních horeček v důsledku kterých došlo ke ztrátě na výdělků, nebo při vzniku bolesti, a to vše, aniž by došlo k zvlášť závažnému ublížení na zdraví. Důvod k takto rozšířené odpovědnosti státu však není nikde v důvodové zprávě ani jiných dostupných dokumentech či sděleních Vlády uveden. Současně nelze opomenout skutečnost, že by došlo k výraznému nepoměru mezi poškozeným v důsledku očkování povinného a poškozeným v důsledku očkování proti onemocnění Covid-19, přičemž tento nedůvodný rozdíl by mohl být považován za diskriminační. Ze všech okolností lze předpokládat, že se jedná toliko o formální chybu zákonodárce při přípravě právního předpisu, ke které došlo v důsledku urgencye jeho tvorby a přijetí. I přes tuto skutečnost se jedná o chybu zásadního charakteru a je otázkou, jak v budoucnu k výkladu ustanovení přistoupí soud. Vzhledem k uvedenému se však dá předpokládat, že soud bude ustanovení vykládat analogicky ve vztahu k zákonu č. 116/2020 Sb., to však bude soudní praxí řešeno až v následujících letech.

Závěr ustanovení pak stanoví, že k posuzování újmy a určení rozsahu náhrady má docházet dle zákona upravující odškodnění újmy způsobené povinným očkováním. Vzhledem k tomuto ustanovení se dá předpokládat, že poškozený bude mít nárok na náhradu pouze bolestného, ztráty na výdělků nebo ztížení společenského uplatnění, nikoliv náhradu veškeré způsobené újmy. V důsledku uvedeného odkazu se pak i procesní pravidla zákona č. 116/2020 Sb. použijí na posuzování jednotlivých případů v případě újmy způsobené očkováním proti onemocnění Covid-19. Jednotlivé případy bude tedy posuzovat Ministerstvo zdravotnictví ČR a až v případě nespokojenosti s výsledkem rozhodnutí se může poškozený obrátit na soud. Z hlediska příčinné souvislosti se díky odkazu uplatní také vyvratitelná domněnka v případě komplikací uvedených ve vyhlášce o následcích povinného očkování, přičemž ministerstvo na tuto skutečnost v průběhu její přípravy zareagovalo a zapracovalo i možné komplikace

v důsledku očkování proti onemocnění Covid-19. Pro komplexní posouzení celého procesu projednání lze využít výklad uvedený v kapitole věnující se odškodnění újmy způsobené povinným očkováním.

4.3. Statistiky týkající se podaných žádostí k odškodnění újmy

V kapitole 3.5. bylo popsána podaná žádost autora vůči Ministerstvu zdravotnictví ČR o poskytnutí informací dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, která tvoří přílohu této práce. Součástí žádosti bylo nad rámec otázek týkajících se povinného očkování také žádáno o poskytnutí statistiky vztahující se k očkování proti onemocnění Covid-19, a to ve vztahu k odškodnění újmy dle zákona č. 569/2020 Sb. Konkrétně bylo v rámci žádostí požadováno sdělení kolik žádostí o poskytnutí náhrady újmy způsobené očkování osobě léčivým přípravkem obsahující očkovací látku pro očkování proti onemocnění Covid-19 obdrželo Ministerstvo zdravotnictví ČR ve smyslu ust. § 2 zákona č. 569/2020 Sb. do 15. listopadu 2021, kolika z těchto žádostí bylo ze strany ministerstva vyhověno a poskytnuta náhrada, příp. v jaké výši. Dále jaké byly nejčastější důvody zamítnutí žádosti a v kolika případech se poškozený v případě zamítnutí nebo částečného zamítnutí žádosti obrátil na soud, resp. jak tyto soudy rozhodly.

Dle informací ministerstva bylo do dne 15. listopadu 2021 podáno celkem 21 žádostí o odškodnění újmy způsobené očkováním proti onemocnění Covid-19. Nutno podotknout, že v polovině listopadu stále docházelo k doočkování nejmladších skupin populace a většina obyvatelstva doposud nebyla naočkována posilovací dávkou. Jinými slovy, vzhledem k tomu, že se očkování proti onemocnění Covid-19 stále provádí a četnost aplikovaných vakcín stoupá, dá se předpokládat, že žádostí bude v průběhu každého měsíce i nadále přibývat. Ministerstvo do stanoveného data žádné žádosti nevyhovělo, tedy výše poskytnuté náhrady se rovná nule. V této otázce však nelze opomenout skutečnost, že prokázání příčinné souvislosti bude v mnoha případech *de facto* nemožné a vyhláška ministerstva nevešla do doby podání žádosti o poskytnutí informací v účinnost. V souvislosti s výše uvedeným se jeví jako pravděpodobné, že společně s nárůstem žádostí a s účinností vyhlášky dojde i ke schválení některých žádostí a následné úhradě odškodnění ze strany státu. Dle odpovědi Ministerstva zdravotnictví byly nejčastějšími důvody zamítnutí žádosti neprokázání zvláště těžké újmy na zdraví (myšleno pravděpodobně zvláště závažného ublížení na zdraví). Tato skutečnost potvrzuje i hypotézu nastíněnou v tomto odstavci, tedy že by účinnost vyhlášky měla přispět k častějšímu

odškodnění. Dalším důvodem k zamítnutí žádosti pak dle informací ministerstva bylo, že očkování bylo provedeno v zahraničí. V těchto případech je zamítnutí zcela v souladu se zákonem, ze kterého vyplývá, že odškodnění se týká pouze v případě aplikace vakcíny, kterou zajistilo Ministerstvo zdravotnictví České republiky. V neposlední řadě pak v důvodem k zamítnutí byla skutečnost, že se náhrady domáhal člen rodiny, nikoliv očkovaný, který však není nadán aktivní legitimací k podání žádosti. Proti zamítnutí žádosti se ke dni 15. listopadu 2021 doposud nikdo neobrátil na soud, tedy nelze posoudit, jak soudy k případnému vymezení poskytnutí úhrady přistoupí. Dle názoru autora se v budoucna počet žádostí bude zvyšovat vzhledem k přijetí vyhlášky a nebude možné se v některých případech vyhnout i soudním sporům.

Závěr

V oblasti odškodnění újmy v důsledku očkování došlo v poválečném období v Československu, resp. v České republice, k dynamickému vývoji od absolutní objektivní odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb až k odpovědnosti státu za újmu způsobenou povinným očkováním. Když byl v roce 2019 předložen Poslanecké sněmovně návrh zákona o odškodnění újmy způsobené povinným očkováním, v důvodové zprávě se navrhovatel zákona vracel myšlenkami do právní úpravy před přijetím nového občanského zákoníku, tedy do doby mezi lety 1964 a 2013. Z této skutečnosti lze vysledovat, že úprava obsažená v zákoně č. 40/1964 Sb. je v mnoha ohledech stále aktuální, a že i po několika letech od derogace tohoto právního předpisu je nutné se jeho úpravou zabývat. Bez znalosti tehdejší úpravy je jen stěží možné komplexně pochopit a posoudit úpravu současnou, jakožto okolnosti jejího vzniku.

Cílem práce bylo popsat a porovnat jednotlivé právní předpisy a etapy právního vývoje v oblasti újmy způsobené očkováním. Základními porovnávanými právními předpisy jsou zákon č. 40/1964 Sb., obecně známý jako starý občanský zákoník, a to zejména s důrazem na dobu účinnosti po zániku komunistického režimu a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který starý občanský zákoník derogoval. Oba právní předpisy pojaly úpravu odpovědnosti za újmu způsobenou očkováním zcela odlišně, přičemž v obou případech nelze přehlédnout nedostatky, které právní úprava obsahuje. V návaznosti na nedostatky zákona č. 89/2012 Sb. byl přijat speciální zákon č. 116/2020 Sb., který reagoval na *de lege ferenda* úvahu Ústavního soudu obsaženou v *orbiter dictum* nálezu zabývající se institutem povinného očkování. Vzhledem k zásadnímu významu speciálního zákona bylo nezbytné se tímto právním předpisem v práci taktéž zabývat a posoudit jej ve vztahu k odpovědnosti vyplývající z občanského zákoníku. Konečně pak cílem práce bylo také zahrnout deskripci zákona vztahující se k dobrovolnému očkování proti onemocnění Covid-19 a porovnat odpovědnost státu za újmu způsobenou tímto očkováním s odpovědností státu za újmu v důsledku očkování povinného.

Dobu účinnosti starého občanského zákoníku je záhodno rozdělovat na dvě etapy, a to od a do roku 1989, ve kterém došlo k transformaci právního režimu v Československu. V obou etapách občanský zákoník upravoval odpovědnost za újmu v důsledku očkování shodně jako absolutní objektivní odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb bez možnosti liberace. Poskytovatel tedy při vzniku újmy v důsledku očkování odpovídal i pokud postupoval zcela

lege artis a nikterak neporušil své zákonné povinnosti. V tomto světle hovoříme při aplikaci očkovací látky o odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb za výsledek. Do roku 1989 bylo v Československu *de facto* centralizované zdravotnictví, kdy poskytovatelé zdravotních služeb byli státními zařízeními. Z tohoto důvodu lze vyvozovat, že odpovědnost na konci dne nesla společnost jako taková, jelikož veškerou újmu vyplývající z povahy vakcíny měli povinnost nahradit státem vlastními poskytovateli zdravotních služeb, a to z veřejných prostředků. V návaznosti na transformaci politického režimu došlo po roce 1989 v oblasti poskytování zdravotních služeb k přechodu značného počtu poskytovatelů do soukromé sféry, na co však zákonodárce nijak nereagoval ve vztahu k odškodnění újmy v důsledku očkování, protože i soukromý poskytovatel zdravotních služeb nesl nadále odpovědnost za výsledek. Popsaná konstrukce právní úpravy byla po roce 1989 dlouhodobě kritizována ze strany odborné veřejnosti, protože se zákonodárce při rekonstrukci soukromého práva uchýlil k odklonu od nastíněného principu.

V roce 2014 vešel v účinnost nový občanský zákoník, který reagoval na výraznou kritiku úpravy obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 a absolutní objektivní odpovědnost opustil. Zákonodárce úpravu odpovědnosti za újmu v důsledku očkování nastavil nově tak, že poskytovatel zdravotních služeb odpovídal za újmu pouze v případech, kdy aplikoval vakcínu vadnou, nebo kdy zanedbal náležitý dohled nad vakcínou a tato způsobila škodu sama o sobě. Tento přístup se jeví ve vztahu k poskytovateli zdravotních služeb jako správný, vzhledem ke skutečnosti, že doposud odpovídal i za skutečnosti, které nemohl nijak ovlivnit. V důsledku nové úpravy byl tak této neúměrné odpovědnosti zbaven a odpovědnost nesl toliko za skutečnosti, na které mohl mít vliv. Ve vztahu k případnému poškozenému však došlo k výraznému omezení odpovědnosti, kdy odpovědnost nebyla přenesena na žádný jiný subjekt a pokud bezvadná vakcína způsobila újmu za postupu *lege artis*, nemohl se náhrady újmy poškozený domáhat vůči žádnému subjektu a nesl tak újmu sám.

Výše popsanou konstrukci je třeba posuzovat dvojím prizmatem. Ve vztahu k očkování dobrovolnému se jeví jako přijatelný závěr, že je to právě poškozený, kdo ponese případnou újmu. Ačkoliv lze uvažovat o přenesení odpovědnosti na stát, zejména s přihlédnutím k benefitu pro společnost v podobě prevence před nutností poskytovat při nakažení zdravotní služby hrazené z veřejného zdravotního pojištění, jedná se o politické rozhodnutí, které náleží zákonodárnému sboru. U dobrovolného očkování se klade vyšší důraz na individuální imunitu jednotlivce, než na vytvoření kolektivní imunity (srov. např. očkování proti klíšťové

encefalitidě). Veřejný zájem tedy v této oblasti není převažující a vzhledem k jeho dobrovolnosti se může každý jednotlivce svobodně rozhodnout, zda očkování podstoupí či nikoliv, a to po dostatečném porovnání benefitů s případnými riziky. Odlišná situace nastává v případě povinného očkování, jelikož je zájmem celku, aby společnost dosáhla dostatečné míry proočkovanosti a zamezila tak rizikům spojeným s epidemií konkrétního infekčního onemocnění. Za tímto účelem stát vynucuje očkování a nedává tak jednotlivcům možnost k uvážení, zda očkování podstoupí či nikoliv. I přes tuto skutečnost stát odpovědnost za újmu v důsledku povinného očkování v rámci rekonstrukce nepřevzal a od účinnosti nového občanského zákoníku se případní poškození nemohli domáhat náhrady újmy u žádného ze zúčastněných subjektů. Tento stav se ve vztahu k povinnému očkování jeví jako nepřijatelný.

Popsaný nedostatek nezůstal skryt ani Ústavnímu soudu, který se v rámci Nálezu Pl. ÚS 19/14 vyjádřil k absenci úpravy zakotvující odpovědnost státu za očkování, které zákon nařizuje. Dle Ústavního soudu je na místě, aby zákonodárna moc zvážila přijetí úpravy, na základě které stát převezme odpovědnost za případnou újmu. Důvodem pro přijetí právního předpisu je dle Ústavního soudu zejména povinnost jednotlivce podstoupit očkování ve veřejném zájmu za současného významného zásahu do integrity, kterým očkování bezesporu je.

Na kritický postoj Ústavního soudu k absenci úpravy zákonodárce reagoval až v roce 2020, kdy byl přijat zákon č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Jak již z názvu vyplývá, zákonodárce se zaměřil toliko na odškodnění újmy v důsledku povinného očkování, nikoliv očkování dobrovolného. Tento postup se autorovi jeví jako legitimní. Prostřednictvím zmíněného právního předpisu došlo k převzetí odpovědnosti ze strany státu, kdy na základě žádosti o odškodnění se může poškozený domáhat u Ministerstva zdravotnictví ČR náhrady způsobené újmy, a to s účinností od 8. 4. 2020. Ve vztahu k úpravě však nešlo přehlédnout disproporci mezi poškozenými v době před a po nabytí účinnosti komentovaného právního předpisu, jelikož zákon nestanovil zpětnou účinnost i na případy újmy nastalé v době popsaného právního vakuu. Na zákonem stanovenou nerovnost reagoval v roce 2021 Nejvyšší soud zásadním rozhodnutím, kterým stanovil, že i přes nevyhnutelné porušení zákazu retroaktivity, je nutné za účelem zachování zásady rovnosti aplikovat zákon zakotvující odpovědnost státu i na případy před účinností právního předpisu. Prostřednictvím tohoto rozhodnutí tak došlo k překlenutí období charakteristického absencí právní úpravy

odpovědnosti státu nebo poskytovatele zdravotních služeb při újmě způsobené očkováním, a to ve vztahu k povinnému očkování.

Specifickou situaci v kontextu rozdělení očkování dobrovolného a očkování povinného musel zákonodárce řešit společně se zavedením očkování proti onemocnění Covid-19. Ačkoliv je tento typ očkování doposud očkováním dobrovolným, nelze přehlížet veřejný zájem, který na provedení očkování je. Nad rámec veřejného zájmu je třeba vnímat také motivační aspekt převzetí odpovědnosti ze strany státu, kdy tato skutečnost může přesvědčit osoby k očkování skeptické, aby se naočkovat nechaly. Dá se předpokládat, že z výše nastíněných dvou důvodů zákonodárce přijal zákon č. 569/2020 Sb., prostřednictvím kterého rozšířil odpovědnost státu za újmu způsobenou očkováním i na očkování proti onemocnění Covid-19. Zákonodárce v tomto stručném právním předpise toliko odkázal na zákon na č. 116/2020 Sb., dle kterého se má při posuzování újmy postupovat. V důsledku výše uvedeného tak z hlediska odpovědnosti za újmu zařadil zákonodárce očkování proti onemocnění Covid-19 mezi očkování povinná a náhradu případné újmy je možné požadovat po Ministerstvu zdravotnictví ČR.

V úvodu práce si autor stanovil za cíl odpovědět na otázky, kdo v době účinnosti jednotlivých právních předpisů nesl odpovědnost za újmu způsobenou očkováním. Touto prací došlo ke komplexní deskripci jednotlivých právních předpisů včetně relevantních soudních rozhodnutí a na základě popsaného stavu k porovnání právní úpravy v jednotlivých dobách. Celou práci a téma odškodnění újmy způsobené očkováním lze nyní uzavřít s myšlenkou, že i přes dlouhou a trnitou cestu, lze stávající stav v oblasti odškodnění újmy způsobené očkováním považovat za stav, který je v souladu se zásadou spravedlnosti. Zda byl systém nastaven zcela správně a efektivně ukáže až kazuistika následujících let.

Seznam použitých zkratek

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník: **OZ 1964**

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: **OZ**

Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech: **ZoL**

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách: **ZZS**

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění: **ZoVZP**

Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: **Úmluva o biomedicíně**

Ztížení společenského uplatnění: **ZSU**

Obecný zákoník občanský: **OZO**

Evropská agentura pro léčivé přípravky: **EMA**

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

- DOLEŽAL, T. *Vztah lékaře a pacienta z pohledu soukromého práva*. Praha: Leges, 2012.
- DOLEŽAL, T., DOLEŽAL, A. *Ochrana práv pacienta ve zdravotnictví*. Praha: Linde, 2007.
- ELIÁŠ, K. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008.
- FIALA, J. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2009.
- HAVLÍČKOVÁ, B. *Kompendium judikatury / ZDR I. Odpovědnost za újmu na zdraví*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014.
- KNAPP, V. *Velké právní systémy: úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996.
- KOBLIHA, I. *Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského práva*. Praha: Leges, 2012.
- KRÁL, J. *Farmaceutické právo*. Praha: Erudikum, 2014.
- MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX., § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018.
- RADVANOVÁ, S., KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. *Občanské právo hmotné*. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007.
- STOLÍNOVÁ, J., MACH, J. *Právní odpovědnost v medicíně*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Galén, 2010.
- SVEJKOVSKÝ, J., VOJTEK P., TESKA ARNOŠTOVÁ, L. *Zdravotnictví a právo*. Praha: C.H. Beck, 2016.
- ŠTĚPÁN, J. *Právní odpovědnost ve zdravotnictví*. 2. zcela přepr. vyd. Praha: Avicenum, 1970.
- ŠUSTEK, P., HOLČAPEK T. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
- ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., FIALA J., a kol., *Občanský zákoník: komentář. Svazek I, Obecná část (§ 1 až 654)*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. *Občanské právo hmotné*. 5., jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2009.

- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., ELIÁŠ, K. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009.
- TINTĚRA, T. PETR, P. *Základy závazkového práva*. 1. díl. 2. vydání. Praha: Leges, 2020.
- VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014.
- VRÁBLOVÁ, B., DVOŘÁKOVÁ, K., ŠVARCOVÁ, L. *Zákon o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020.

Seznam použitých internetových zdrojů

- ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ. Jeden v Paříži, druhý v Bordeaux. Nový čínský koronavirus se objevil i v Evropě. *iRozhlas* [online]. 24. 1. 2020. Dostupné z: <http://irozhl.as/8Q6>.
- DIMUN, P. NS připustil retroaktivitu u náhrady za újmu způsobenou povinným očkováním. *Česká justice*. [online]. 7. 9. 2021 [cit. 2021-11-1]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/09/ns-pripustil-retroaktivitu-u-nahrady-za-ujmu-zpusobenou-povinnym-ockovanim/>.
- EUROPEAN MEDICINES AGENCY. *COVID-19 vaccines: development, evaluation, approval and monitoring*. [online]. Dostupné z: <https://www.ema.europa.eu/en/human-regulatory/overview/public-health-threats/coronavirus-disease-covid-19/treatments-vaccines/vaccines-covid-19/covid-19-vaccines-development-evaluation-approval-monitoring>.
- CHLÍBEK, R. *Proč se nechat očkovat*. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví, 2013 [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/proc-se-nechat-ockovat/>.
- KABÁTOVÁ, Š. Za vážnou újmu po očkování by měl být odpovědný stát, uznává ministerstvo. *Lidovky*. [online]. 6. 3. 2017 [cit. 2021-10-18]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/odpovednost-statu-za-nasledky-po-ockovani-dosud-spici-ministerstvo-souhlasi.A170303_101136_ln_domov_sk.
- KRÝSA, I., KRÝSOVÁ, Z. *Zákon o ochraně veřejného zdraví: Komentář*. [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2020 [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: www.noveaspi.cz
- LOOKER, C., KELLY, H. No-fault compensation following adverse events attributed to vaccination: a review of international programmes. *Bulletin of the World Health*

- Organization*, [online]. Geneva: World Health Organization. 2011 [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.10.081901>.
- MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. Informace o dostupných vakcínách. *Covid portál*. [online]. 2021 [cit. 2021-12-23]. Dostupné z: <https://covid.gov.cz/situace/informace-o-vaccine/informace-o-dostupnych-vakcinach>.
 - OUR WORLD IN DATA. *Coronavirus (COVID-19) Vaccinations*. [online]. [cit. 2021-11-20] Dostupné z: <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>.
 - PETROV, J. Kladivo na zdravotnictví: § 421a obč. zák. *Jiné právo*. Praha, 11. října 2011 [cit. 2021-10-10]. Dostupné z: https://jinepravo.blogspot.com/2011/10/kladivo-na-zdravotnictvi-421a-obc-zak_10.html.
 - POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČR. *SNĚMOVNÍ TISK 451. Vládní návrh zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním*. [online] [cit. 2021-10-18] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&T=451>.
 - PRYMULA, R., BENCKO, V. Očkování a jeho role v prevenci infekčních nemocí. Odmítání očkování – vážný problém veřejného zdravotnictví. *Praktický lékař* [online]. Praha: ČLS JEP. 2014/6 [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/prakticky-lekar/2014-6/ockovani-a-jeho-role-v-prevenci-infekcnich-nemoci-odmitani-ockovani-vazny-problem-verejneho-zdravotnictvi-50773>.
 - STÁTNÍ ÚSTAV PRO KONTROLU LÉČIV. *Vakcína Comirnaty od firem Pfizer a BioNTech získala podmíněnou registraci*. [online]. 21. 12. 2020 [cit. 2021-11-5]. Dostupné z: <https://www.sukl.cz/sukl/evropska-agentura-pro-lecive-pripravky-doporucila-udelit-1>.
 - STÁTNÍ ÚSTAV PRO KONTROLU LÉČIV. *Vakcíny proti Covid-19*. [online] [cit. 2021-11-5]. Dostupné z: <https://www.sukl.cz/vakciny-proti-covid-19>.
 - STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Onemocnění novým koronavirem 2019-nCoV, nově pojmenovaným jako „COVID-19“ (coronavirus disease 2019)*. [online]. 12. 2. 2020 [cit. 2021-11-3]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/Epidemiologie/Coronavirus/Zakladni_info/20200212_One_mocneni_novym_koronavirem_2019.pdf.
 - SVOBODA, T. Vláda upraví vyhlášku o povinném očkování v únoru, řekl Válek. *Seznam zprávy*. [online]. 19. 12. 2021 [cit. 2021-12-25]. Dostupné z:

<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/koronavirus-vlada-upravi-novelu-o-povinnem-ockovani-v-unoru-rekl-valek-183852>.

- ŠUSTEK, P. Povinné očkování z pohledu soukromého práva: je někdo povinen nahradit případnou újmu na zdraví? *Jurisprudence*. Praha, 3/2017 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/k-nekterym-soukromopravnim-aspektum-povinneho-ockovani-aneb-odpovida-vubec-nekdo-za-pripadne-zpusobenou-ujmu-na-zdravi.m-247.html>.
- VOJTĚCH, A. První případy nákazy koronavirem v ČR. *Youtube* [online]. 1. 3. 2020. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=gyebeWigyQ4&t=28s>.
- WHO, UNICEF, World Bank. *State of the world's vaccines and immunization*. [online]. 2009 [cit. 2021-9-28]. Dostupné z: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44169/9789241563864_eng.pdf?sequence=1.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION. *WHO Coronavirus (Covid-19) Dashboard*. [online]. 2021. Dostupné z: <https://covid19.who.int/>.

Seznam časopiseckých zdrojů

- DOSTÁL, O. Odpovědnost a kvalita ve zdravotnictví (1. část). *Medical Tribune*. Praha: Medical Tribune CZ, 4/2007.
- KRAMERIUS, P. K odpovědnosti lékaře za vedlejší účinky léků. *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C.H. Beck, 6/2002.
- VOJTEK, P. Dvě otázky medicínského práva, pro něž bude nový občanský zákoník přelomový. *Soudní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 4/2013.

Seznam použitých právních předpisů

- Vyhláška č. 537/2006 Sb., o očkování proti infekčním nemocem.
- Vyhláška č. 228/2008 Sb., o registraci léčivých přípravků.
- Zákon č. 946/1811 Sb., obecný zákoník občanský.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.
- Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.
- Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů.
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním.
- Zákon č. 569/2020 Sb., o distribuci léčivých přípravků obsahujících očkovací látku pro očkování proti onemocnění COVID-19, o náhradě újmy způsobené očkováním osobám těmito léčivými přípravky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam použité judikatury

- Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 12. 1974, sp. zn. 1 Cz 110/74.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 31. 10. 1984, sp. zn. 1 Cz 40/84.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2542/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 10. 2006, sp. zn. 25 Cdo 1129/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 25 Cdo 4758/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 2543/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1240/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2014, sp. zn. 25 Cdo 964/2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3953/2014.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2015, sp. zn. 25 Cdo 2458/2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 2021, sp. zn. 25 Cdo 2479/2020.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.
- Nález Ústavního soudu ze dne 16. února 2021, sp. zn. I. ÚS 3449/19.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. II. ÚS 770/16.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2560/2014.

Seznam ostatních zdrojů

- 27. schůze PSP, 121. hlasování ze 20. května 2015. [cit. 2021-10-18] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=60898>.
- Diskuse o návrhu zákona o distribuci léčivých přípravků obsahujících očkovací látku pro očkování proti onemocnění COVID-19, o náhradě újmy způsobené očkovaným osobám těmito léčivými přípravky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/072schuz/s072138.htm>.
- Diskuse o návrhu zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním v Senátu Parlamentu ČR. Dostupné z: <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=12&IS=6369&D=29.01.2020#b20436>.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 116/2020 Sb., o náhradě újmy způsobené povinným očkováním.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 569/2020 Sb., o distribuci léčivých přípravků obsahujících očkovací látku pro očkování proti onemocnění COVID-19, o náhradě újmy způsobené očkovaným osobám těmito léčivými přípravky a o změně zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Návrh vyhlášky o stanovení následků povinného očkování spočívajících v újmě na zdraví, u kterých je na základě odborného medicínského poznání pravděpodobné, že nastanou, a době, ve které tyto následky po provedení daného povinného očkování nastanou. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSBMREFD99>.
- Odpověď Ministerstva zdravotnictví na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, č. 61-A. [online]. 26. 1. 2021 [cit. 2021-11-3]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/2021/02/61-A.pdf>.
- Odpověď Ministerstva zdravotnictví na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, č. 759-A. [online]. 29. 6. 2021 [cit. 2021-11-3]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/wp-content/uploads/2021/10/759a.pdf>.
- Vládní návrh zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-history-version?pid=KORNB6RLM99B>.

Příloha č. 1 – Reakce Ministerstva zdravotnictví na žádost o poskytnutí informací dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Vážený pan
Václav Krudenc
Hybešova 551/9
186 00 Praha 8 - Karlín

Váš dopis ze dne 23. listopadu 2021

V Praze dne 8. prosince 2021

Č. j.: MZDR 42613/2021-4/MIN/KAN

MZDRX01LOMC

Odpověď Ministerstva zdravotnictví na žádost o informaci dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů

Dne 23. listopadu 2021 obdrželo Ministerstvo zdravotnictví (MZ) Vaši žádost o poskytnutí informace dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, evidovanou pod č.j. MZDR 42613/2021-1/MIN/KAN.

Předmětným podáním jste požádal o následující informace – ad dotazy níže. Přímo pod Vaším dotazem uvádíme odpověď MZ.

Prosím o poskytnutí následujících informací:

1. *Kolik žádostí o poskytnutí náhrady újmy způsobené povinným očkováním obdrželo do dne 15. 11. 2021 Ministerstvo zdravotnictví ČR ve smyslu ust. § 4 odst. 1 zákona č. 116/2020 Sb.*

Ministerstvo zdravotnictví eviduje 6 žádostí.

2. *Kolika z žádostí dle bodu 1 bylo vyhověno a žadatelům poskytnuta náhrada újmy způsobené povinným očkováním ve smyslu ust. § 2 odst. 1 zákona č. 116/2020 Sb.*

Žádné z žádostí nebylo dosud vyhověno.

3. *V jaké výši byla celkově poskytnuta osobám náhrada za újmu způsobenou povinným očkováním na základě žádostí dle bodu 1.*

Viz odpověď na předchozí bod.

Ministerstvo zdravotnictví, Palackého náměstí 375/4, 128 01 Praha 2
tel./fax: +420 224 971 111, e-mail: mzcr@mzcr.cz, www.mzcr.cz

4. *Kolik žádostí o poskytnutí náhrady újmy způsobené očkování osobě léčivým přípravkem obsahující očkovací látku pro očkování proti onemocnění COVID-19 obdrželo do dne 15. 11. 2021 Ministerstvo zdravotnictví ČR ve smyslu ust. § 2 zákona č. 569/2020 Sb.*

Ministerstvo zdravotnictví eviduje 21 žádostí.

5. *Kolika z žádostí dle bodu 4 bylo vyhověno a žadatelům poskytnuta náhrada újmy způsobené očkováním proti onemocnění COVID-19.*

Žádné z žádostí nebylo dosud vyhověno.

6. *V jaké výši byla celkově poskytnuta osobám náhrada za újmu způsobenou povinným očkováním na základě žádosti dle bodu 4.*

Ministerstvo zdravotnictví upozorňuje, že očkování proti onemocnění COVID-19, na něž se dotazuje bod 4 žádostí, není povinným očkováním. Pokud jde o odpověď na celkovou výši náhrad újmy na zdraví v případě bodu 4, odkazujeme na odpověď v bodě 5.

7. *Jaké jsou nejčastější důvody odmítnutí žádostí dle bodu 1 a bodu 4.*

Nejčastěji neprokázání zvlášť těžké újmy na zdraví (ale i jiné – např. očkování provedeno v zahraničí, náhrady újmy se domáhal člen rodiny, ne očkovaný, další se teprve řeší – je komunikováno s podatelí nároků) v případě očkování proti COVID-19, v případě povinných očkování je to různé (nárok se týkal očkování provedeného dlouho před účinností zákona č. 116/2020 Sb., očkování nebylo povinné, další nárok se ještě řeší apod.).

8. *V kolika případech se poškozený v případě zamítnutí nebo částečného zamítnutí žádostí dle bodu 1 nebo bodu 4 domáhal náhrady újmy u soudu ve smyslu ust. § 5 odst. 4 zákona č. 116/2020 Sb.*

V případě očkování proti COVID-19 se dosud na soud neobrátil nikdo. V případě povinného očkování eviduje Ministerstvo zdravotnictví jeden soud podaný před účinností zákona č. 116/2020 Sb. a jedno soudní řízení v návaznosti na odmítnutí nároku uplatněného po účinnosti zákona č. 116/2020 Sb.

9. V kolika případech soud rozhodl o přiznání náhrady újmu na základě žaloby dle bodu 8.

Dosud v žádné věci.

S pozdravem

Mgr. Daniela Kobilková
ředitelka odboru Kancelář ministra

v z. Ing. Daniela Matějková
vedoucí oddělení strategií, protokolu, vládní a parlamentní agendy
elektronicky podepsáno

3
Elektronický podpis - 9.12.2021
Certifikát autora podpisu :
Jméno : Ing. Daniela Matějková
Vydal : PostSignum-Qualified C.
Platnost do : 4.1.2022 13:11:21+000 +01:00

Abstrakt

Náhrada újmy způsobené očkováním v době pandemie

Tato práce si klade za cíl komplexně popsat právní úpravu náhrady újmy způsobené vakcinací, a to jak vakcinací povinnou, tak vakcinací dobrovolnou. Důraz je kladen zejména na vývoj právní úpravy v čase, kdy předmětem práce není pouze stávající úprava, ale také úprava obsažená v zákoně č. 40/1964 Sb. Vzhledem k odlišnosti právního rámce stanoveného ve starém a novém občanském zákoníku práce komparuje jednotlivá období, včetně jejich zhodnocení. Závěr tohoto porovnání a zhodnocení naznačuje, že ačkoliv zmiňované právní předpisy upravovali problematiku náhrady újmy způsobené očkováním zcela odlišně, obě úpravy vykazovaly značné nedostatky a nebyly tak ideální.

Druhá polovina práce se zaměřuje na aktuální aspekty oblasti, zejména pak na dva speciální zákony přijaté v roce 2020 vztahující se k odškodnění újmy v důsledku očkování. Jádrem této části práce tvoří komplexní výklad zákona o náhradě újmy způsobené povinným očkováním, včetně nejaktuálnější judikatury k problematice vztahující se. Na tento výklad navazuje zhodnocení právního rámce ve vztahu k očkování proti onemocnění Covid-19 a s tím související úprava odpovědnosti.

Práce dále poskytuje statistiky týkající se podaných žádostí dle zmíněných právních předpisů od jejich účinnosti do současnosti, včetně statistik úspěšnosti žádostí, důvodů jejich zamítnutí a hodnoty nahrazené újmy. Poskytnuté statistiky jsou způsobilé odpovědět na otázku jakým způsobem se stát vypořádal s převzetím odpovědnosti za újmu způsobenou očkováním.

Klíčová slova: odškodnění újmy způsobené očkováním, odpovědnost za újmu způsobenou povinným očkováním, očkováním proti Covid-19, povinné očkování, očkování.

Abstract

Compensation for damages caused by vaccination during pandemic

This thesis aims to provide a comprehensive description of the legal regulation of compensation for damages caused by vaccination, both compulsory and voluntary. Emphasis is placed on the development of the legal regulation over time, where the subject of the thesis is not only the current regulation but also the regulation contained in Act No. 40/1964 Coll. Given the different legal frameworks set out in the old and the new Civil Code, the thesis compares the different periods, including their evaluation. This comparison and assessment conclude that, although the legislation regulated the issue of compensation for damage caused by vaccination completely differently, both regulations were significantly deficient and thus less than ideal.

The second half of the thesis focuses on current aspects of the field, in particular two *lex specialis* enacted in 2020 relating to vaccine damage compensation. The core of this part of the thesis is a comprehensive interpretation of the act on compensation for injury caused by compulsory vaccination, including the most recent case law on the issue. This interpretation is followed by an assessment of the legal framework concerning the vaccination against Covid-19 disease and the related liability regime.

The thesis also provides statistics on applications made under the above-mentioned legislation from its entry into force to the present, including statistics on the success rate of applications, reasons for refusal and the value of the compensated damage. The statistics provided can answer the question of how the state has dealt with the assumption of liability for vaccine injury.

Keywords: compensation for injury caused by vaccination, liability for injury caused by compulsory vaccination, vaccination against Covid-19, compulsory vaccination, vaccination.